ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών

6 Μαρτίου 2019

Διπλωματική Εργασία

Μπασδέκη Ναταλία
Παππάς Στέφανος

επιβλέποντες
Τσακαλάκης Δημήτριος
Κωτσάκη Αμαλία

Οι ταφικές τιμές ως αντικατοπτρισμός της επίγειας ζωής

Μουσείο Αρχαϊκής Νεκρόπολης στο Δέλτα Φαλήρου

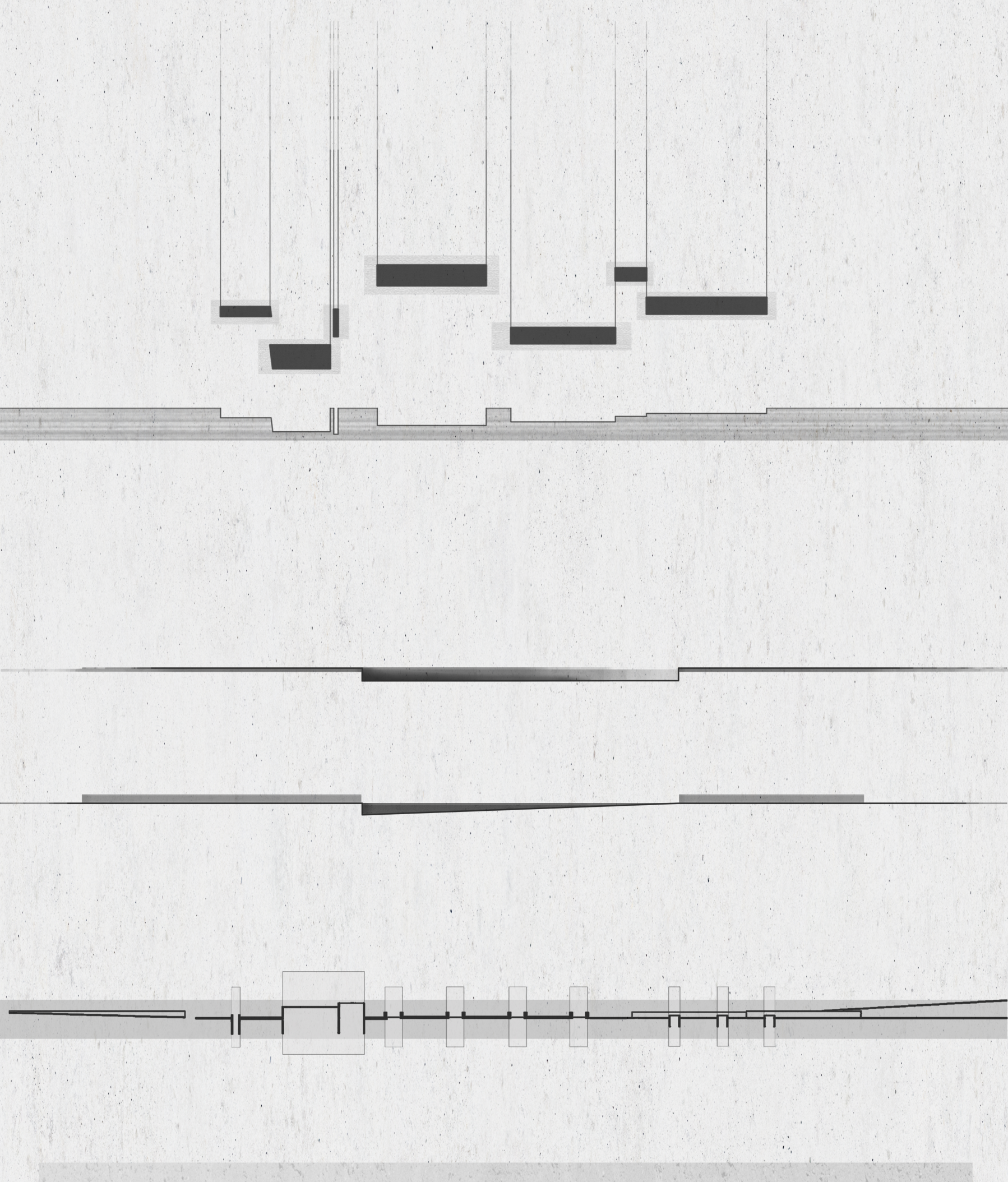

_Ανάλυση αρχαιολογικών ευρυμάτων

01

Τοπογραφικό διάγραμμα του Scrandon (1938) με την υποθετική πορεία του αρχαίου Φαληρικού τείχους

Η σημασία του λιμανιού του Φαλήρου για την Αθήνα φαινεται ειδικά από την προστασία του, δηλαδή το Φαληρικό τείχος (Θουκυδίδης ΙΙ.13), που είχε μήκος 35 σταδίων (1 στάδιο=6,4 χιλιόμετρα) και έφτανε έως το Φαληρικό λιμάνι, το δεύτερο λιμάνι της Αθήνας σε όλες τις εποχές. Παράλληλα του τείχους ήταν και η σύνδεση της πόλης της Αθήνας με το αρχαίο λιμάνι.

Απόσπασμα τοπογραφικού χάρτη του Kaupert (1883)

Η ανασκαφή του Παλαιού Φαλήρου ξεκίνησε γύρω στα 1860 ως «αρχαιοκαπηλική». Το 1911 με επέμβαση την Αρχαιολογικής Εταιρείας πραγματοποιήθηκε μία μικρή ανασκαφή από τον Κ. Κουρουνιώτη και συνεχίστηκε σε μεγαλύτερη κλίμακα το 1915 με υπεύθυνο τον Ε.Πελεκίδη, που αποκαλύπτει στο φαληρικό Δέλτα νέα τμήματα της νεκρόπολης και 87 ταφές. Σταμάτησε στο σημείο της δενδροφύτευσης της λεωφόρου Συγγρού ώστε να συνεχιστούν απρόσκοπτα οι εργασίες για την κατασκευή της. Τότε ήταν που ανακαλύφθηκαν οι Αποτυμπανισμένοι του Φαλήρου (σκελετοί ανθρώπων καταδικασμένων σε θάνατο με έντονα σημάδια βασανισμού). Τα ευρήματα της ανασκαφής φυλάσσονται στον βοηθητικό χώρο του Εθνικού αρχαιολογικού μουσείου.

Οι αποτυμπανισμένοι του Ε. Πελεκίδη καθώς και το εύρημα των δεσμωτών (που συνδέονται λόγω του τρόπου θανάτωσης των ατόμων) φημολογείται από τους αρχαιολόγους ότι συνδέεται ιστορικά με την περίοδο του Κυλώνειου Αγους.

Ο Κύλων ήταν νεαρός αριστοκράτης ο οποίος, αφού θριάμβευσε στους Ολυμπιακούς Αγώνες, θέλησε να εξαργυρώσει τη δόξα του καταλαμβάνοντας την Ακρόπολη των Αθηνών. Σε μια πράξη υπέρτατης αλαζονείας, θέλησε να αυτοανακηρυχθεί τύραννος κάπου ανάμεσα στο τέλος του 7ου και την αρχή του 6ου αιώνα π.Χ.. Η απόπειρα υφαρπαγής της εξουσίας από τον Κύλωνα και τους οπαδούς του πνίγηκε στο αίμα το 626 ή το 623 π.Χ., καθώς οι συνωμότες πολιορκήθηκαν και σφαγιάστηκαν από τον λαό της Αθήνας, τον περίφημο δήμο, ο οποίος παρακινήθηκε από τον άρχοντα Μεγακλή. Ωστόσο, η άγρια μαζική εκτέλεση των στασιαστών (πλην του ίδιου του Κύλωνα και του αδελφού του που είχαν καταφέρει να διαφύγουν) είχε γίνει με δόλο και εξαπάτηση, καθώς δολοφονήθηκαν ενώ οι ίδιοι είχαν λάβει διαβεβαιώσεις ότι θα αντιμετωπιστούν ως ικέτες και άρα θα απολάμβαναν την ασυλία ως προστατευόμενοι των θεών μέχρι τη δίκη τους. Το αμάρτημα που διέπραξαν οι φονιάδες ήταν ασύλληπτο, καθώς επέδειξαν θρασεία ασέβεια προς τους θεούς, κάτι που επέσυρε τη δίκαιη οργή τους εις βάρος της πόλης. Σε αυτό το άγος,αποδόθηκαν τα δεινά που ενέσκηψαν αμέσως στην πόλη της Αθήνας, με μια επιδημία που αποδεκάτισε τον πληθυσμό της.

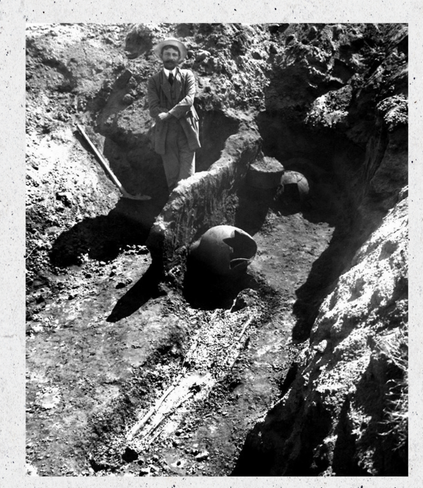

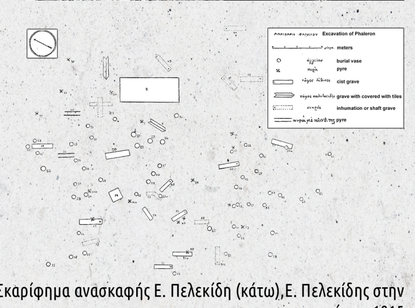

Σκαρίφημα ανασκαφής Ε. Πελεκίδη (κάτω),Ε. Πελεκίδης στην ανασκαφή του 1915

Κατά την διάρκεια ανέγερσης του Κ.Π.Σ.Ν, σε μία περιοχή συνολικής έκτασης περίπου 3.000 τ.μ., καταγράφεται ο θάνατος αλλά και η ζωή στην περιοχή του Φαλήρου, με πάνω από 1.000 τάφους και εκατοντάδες σκελετούς. Η νεκρόπολη χρησιμοποιήθηκε από τον ύστερο 8ο αιώνα έως την αυγή του 5ου αιώνα π.Χ. Οι ερευνητές αποκαλύπτουν διαφόρων ειδών ταφές, από σώματα που απλώς ρίχτηκαν χωρίς την παραμικρή ευλάβεια και απόδοση τιμών έως παιδικά πτώματα που θάφτηκαν με τη μέθοδο του εγχυτρισμού.

Συντήρηση και προστασία χωμάτινων πάγκων “δεσμωτών”

Εύρημα “δεσμωτών”

Στο νότιο τμήμα του σκάμματος, και μάλιστα στην ανώτερη στρώση της νεκρόπολης, ανακαλύφθηκε πολυάνδριο, ομαδική ταφή 80 “δεσμωτών”, οι οποίοι είναι θανατωμένοι με τη μέθοδο του αποτυμπανισμού και τοποθετημένοι ο ένας δίπλα στον άλλον, αρκετοί δε από αυτούς φέρουν μεταλλικά δεσμά. (Ο αποτυμπανισμός πρόκειται για τη μέθοδο βασανισμού που προηγήθηκε της σταύρωσης. Υπάρχουν έντονες ομοιότητες ανάμεσα σε αυτούς τους δύο τρόπους θανάτωσης - και κυρίως το κάρφωμα του γυμνού ανθρώπινου σώματος σε ένα κομμάτι ξύλο. Ο αποτυμπανιζόμενος φρουρούνταν ώστε να μη δεχτεί φροντίδα, τροφή ή βοήθεια να αποδράσει, σταδιακά πάθαινε εξαρθρώσεις και υπέφερε μέχρι την τελευταία του πνοή.)

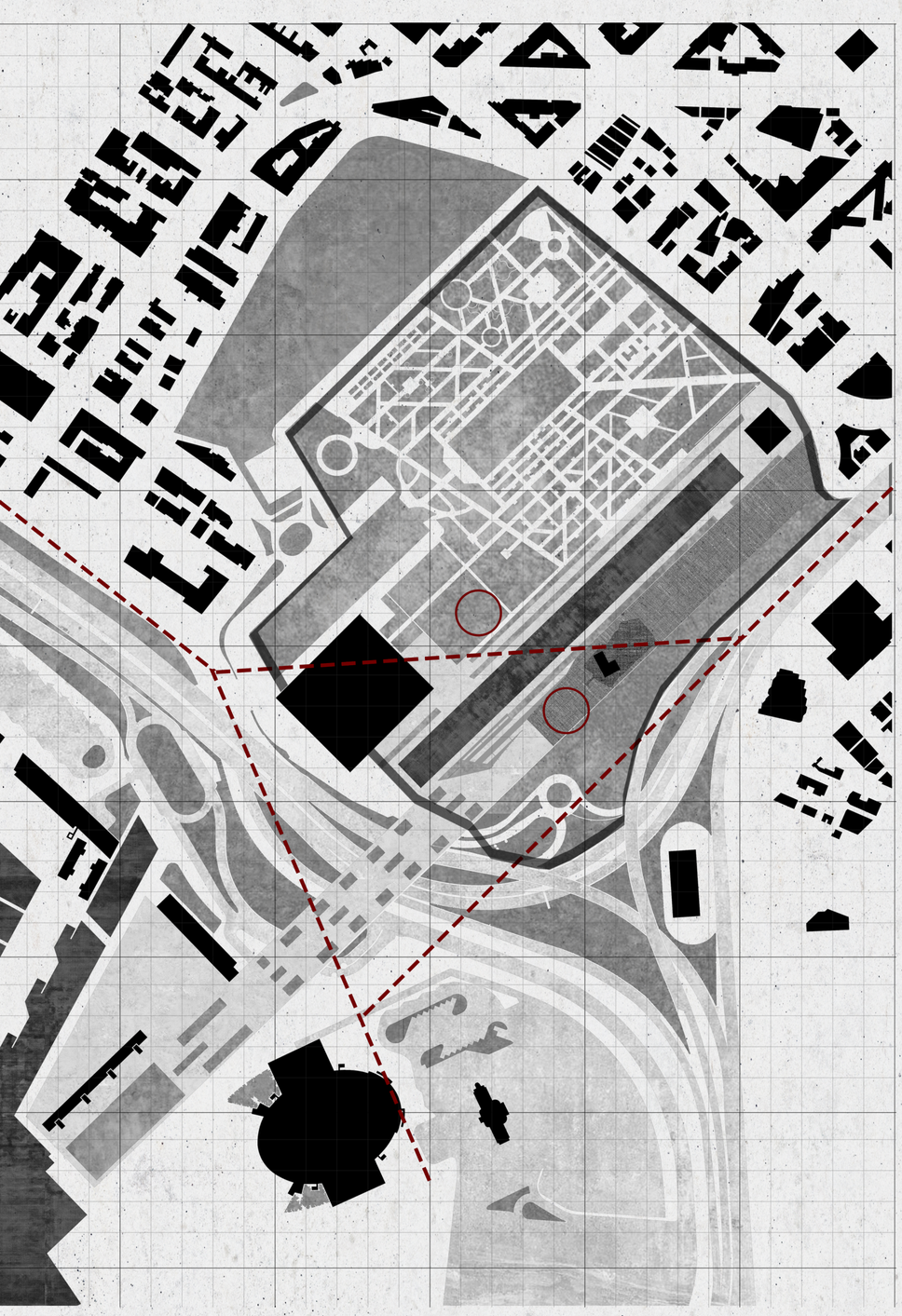

Χάρτης θέσεων ανασκαφών 1911/1915/2015 σε συνάρτηση με Φαληρικό Δέλτα

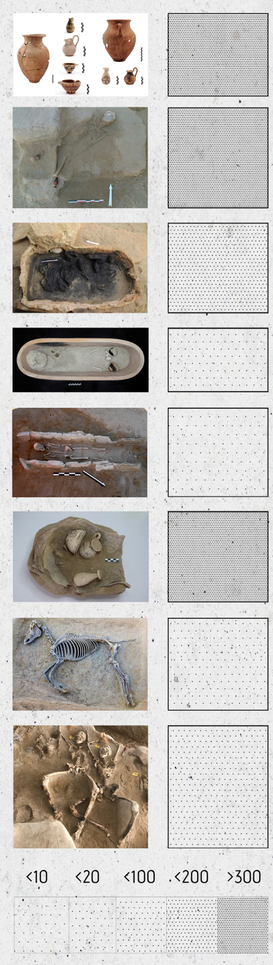

Γενική φωτογραφία σκάμματος

Άπόψεις νεκρόπολης

_Ανάλυση περιοχής μελέτης

02

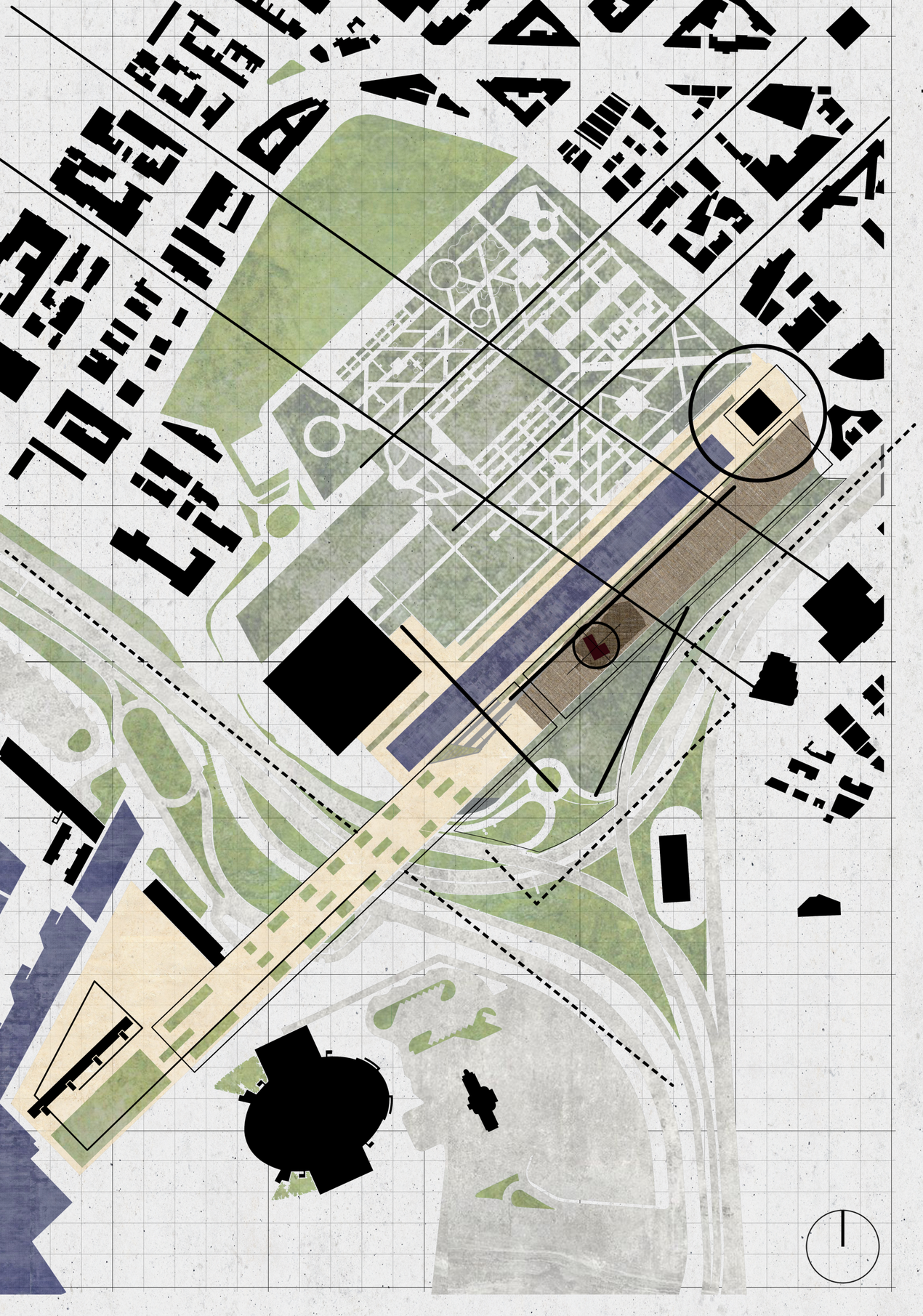

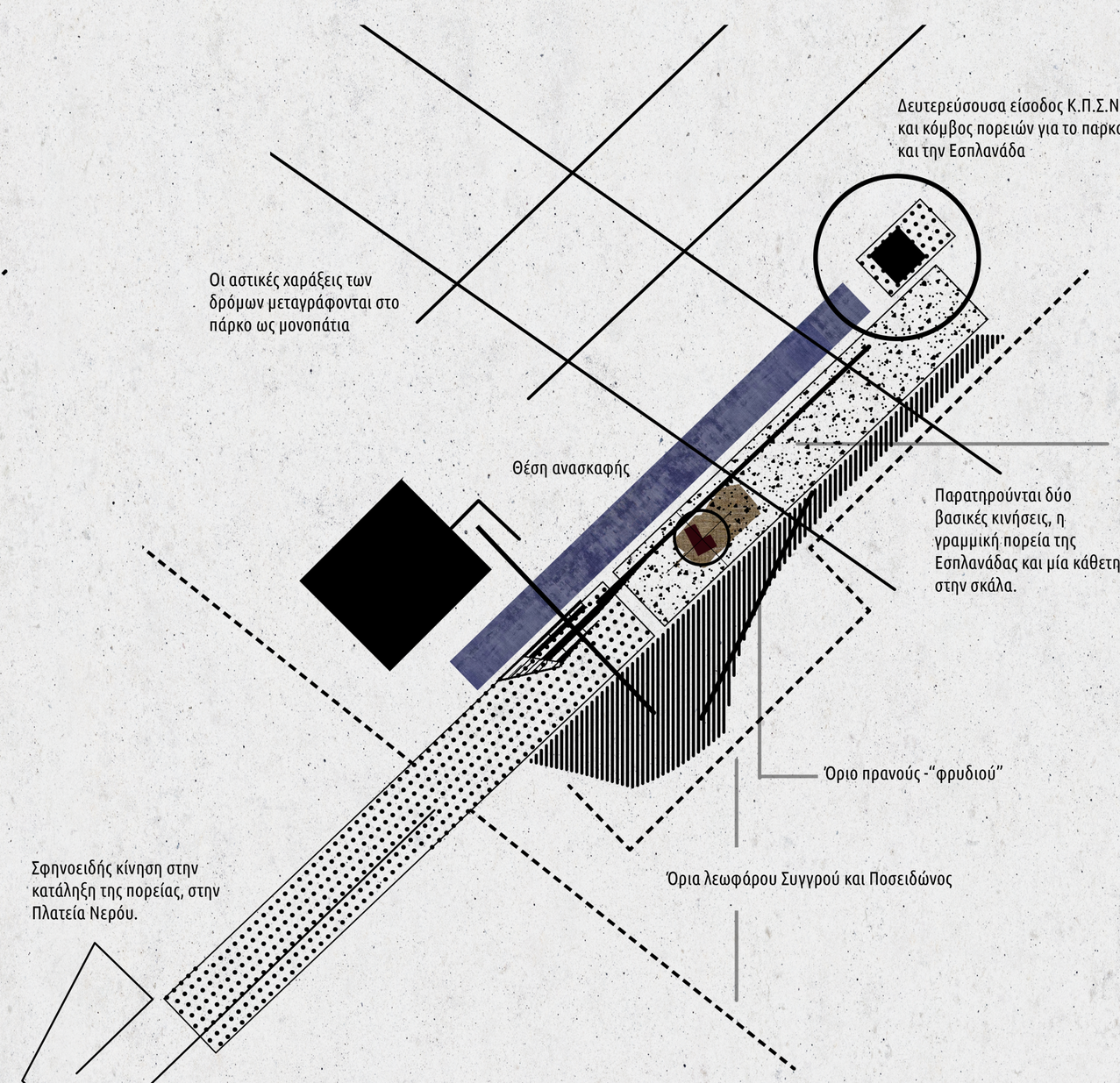

_Θέση ανασκαφής στο κέντρο της πορείας
_"χωματινος λάκκος"
_Διακοπή γραμμικής πορείας

_Σχέση θέασης της πλατείας του Κ.Π.Σ.Ν. - σκάλες απέναντι.
_Αμφιθέατρο για την εκάστοτε "απέναντι θέα"

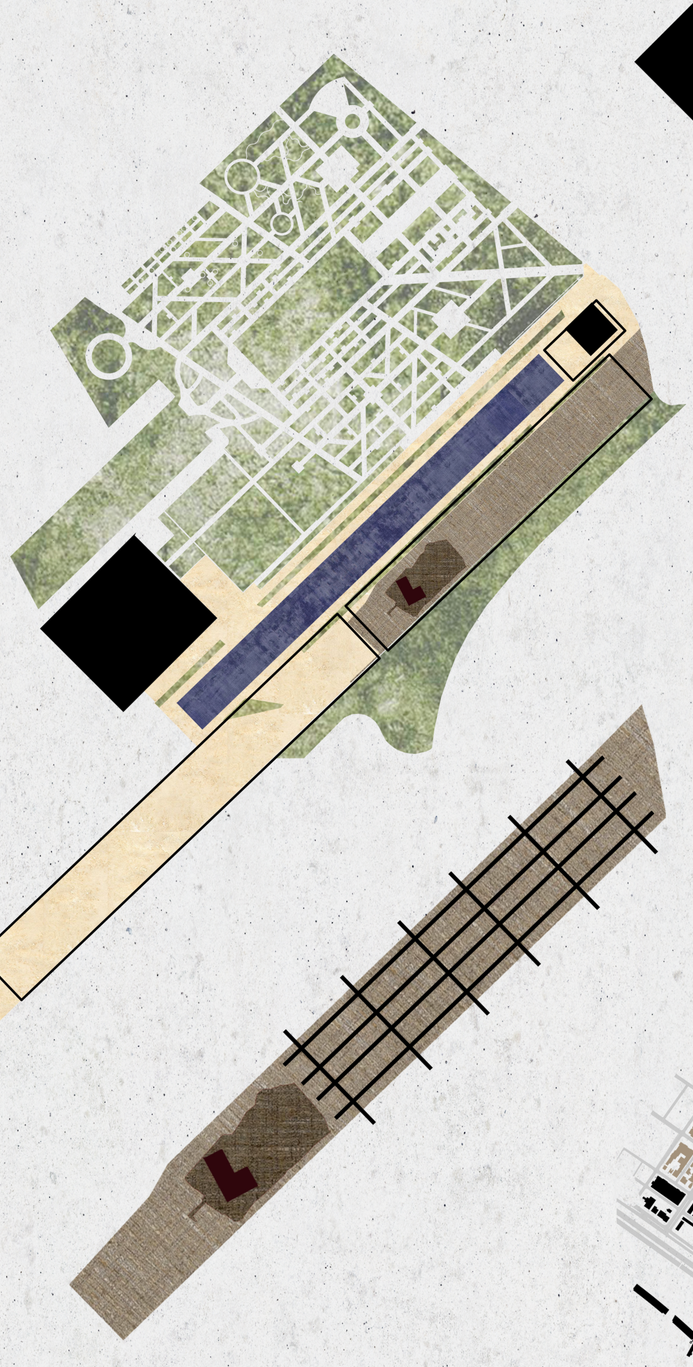

_Γέφυρα"ντυμένη" με τσιμέντο μέχρι τα μισά των σκαλιών του Κ.Π.Σ.Ν.
_Συνέχεια χωμάτινης επιφάνειας με κατάληξη σε μία τσιμέντινη στο κιόσκι .
_Ανακολουθία στην υφή των επιφανειών της Εσπλανάδας και της συνέχειας της ως πορεία.

_Η χωμάτινη επιφάνεια "διαγραμμίζεται" από κάναβο δέντρων.
_Ένταση προοπτικής πορείας και αίσθησης του χρόνου λόγω του ομοιογενούς τοπίου.

_Μεγάλα ύψη των κτιρίων στο "γάμμα" -λεωφόρος Συγγρού και Ποσειδώνος.
_Ανομοιομορφία σε σχέση με εσωτερική αστική κλίμακα περιοχής.

Διαβάθμιση υψών κλ. 1:1000

_Προθέσεις σύνθεσης

Η επιθυμία για εντοπισμό και ανάδειξη των σχέσεων μεταξύ θραυσμάτων και όσων υπάρχουν στον χώρο. Τα ίδια τα ευρήματα και όσα αντιπροσωπεύουν θα καθόριζαν τον τύπο του μουσείου- τύπο ικάνο να υπογραμμίσει την σχέση των εκθεμάτων μεταξύ τους και κατ' επέκταση να ορίσει την συλλογή ως σύνολο, και να προσδιορίσει την βαθύτερη ουσία του μουσείου. Χ.Π.

Εσωστρέφεια σύνθεσης με πυρήνα τους "δεσμώτες". Βάση των κινήσεων από (κάθετη σύνδεση με το Κ.Π.Σ.Ν. και ανάπτυξη γύρω από το μνημείο) -σχήμα της σφήνας.

Γραμμική πορεία που τέμνεται από στιγμιότυπα θέασης της νεκρόπολης (μεταγραφή αστικών χαράξεων) Ανάπτυξη στιγμιοτύπων με ταφονομικά κριτήρια

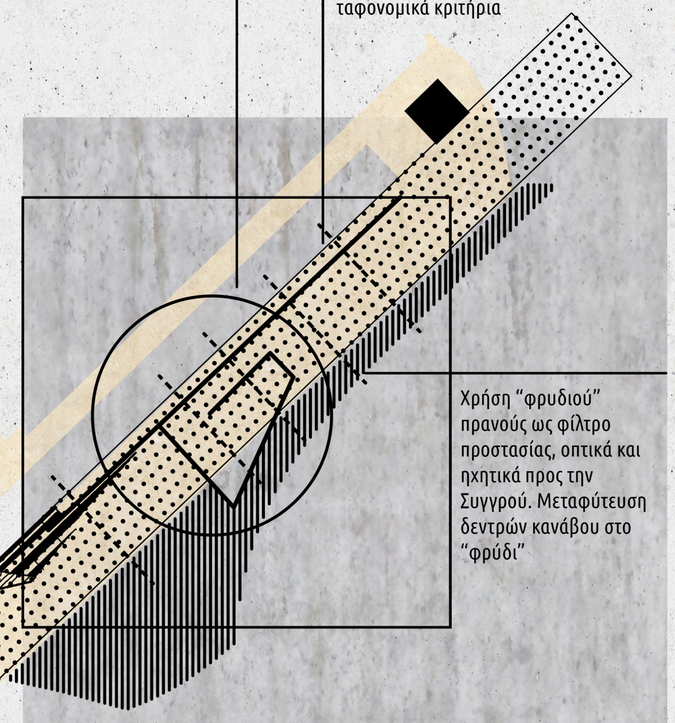

Χρήση "φρυδιού" πρανούς ως φίλτρο προστασίας, οπτικά και ηχητικά προς την Συγγρού. Μεταφύτευση δεντρών κανάβου στο "φρύδι"

Συνέχεια της πορείας μέσω της γέφυρας με κατεύθυνση προς την θάλασσα

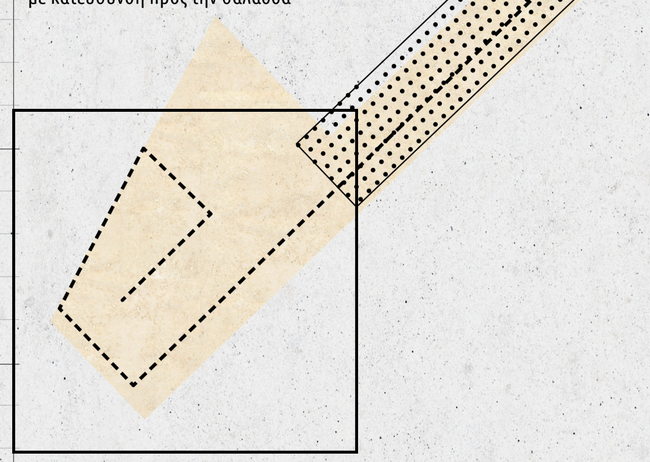

Η γραμμή του εδάφους λειτουργεί στην σύνθεση ως διαχωριστική σε παράλληλα συνθετικά δίπολα
ΖΩΗ//ΘΑΝΑΤΟΣ, ΦΩΣ//ΣΚΟΤΑΔΙ, ΑΝΑΒΑΣΗ//ΚΑΤΑΒΑΣΗ

Η σύνθεση τέμνει την διαχωριστική γραμμή του εδάφους σαν παύσεις-στιγμιότυπα στην συνέχεια.
Το χώμα, η γη, η σκόνη θα φυλάξει το "μουσείο", την εξαφανισμένη συλλογή Χ.Π.

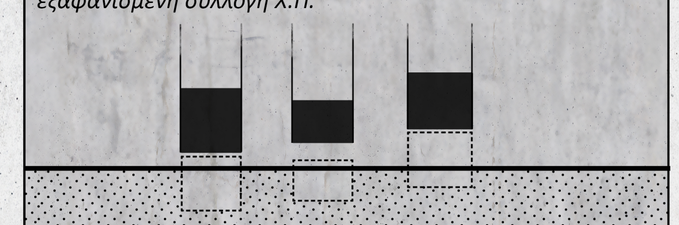

Η γραμμική πορεία ενοποιεί τα στιγμιότυπα, τεμνοντας παράλληλα και αυτή την διαχωριστική γραμμή του εδάφους.
Σφραγισμένο αδιαπέραστο, ούτε κτίριο ούτε τάφος - ένας βουβός συνομιλητής σε διαρκή διάλογο με τα γύρω.. Ένας παράδοξος κύβος με την σημαντική αποστολή της μετάβασης από την καθημερινή ζωή, στην περισυλλογή. Ένας συνδυασμός συμβόλων, ένα ανθρωπολογικό θέμα παραλλαγής, ταύτισης προσανατολισμού, παύσης του νοήματος. Χ.Π.

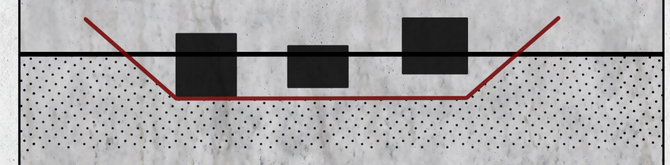

Το φώς λειτουργεί ως ο κάθετος συνδετικός κρίκος ανάμεσα στα δίπολα της σύνθεσης.
Στην ιστορία του πολιτισμού μας υπήρχε πάντα νομίζω μια ταύτιση του φωτός με την αλήθεια και την γνώση. Φως που διαπερνά ένα μικρό σκοτεινό χώρο ή ξεχύνεται προς τα έξω για να διαλύσει το σκοτάδι που μας περιβάλλει. Χ.Π.

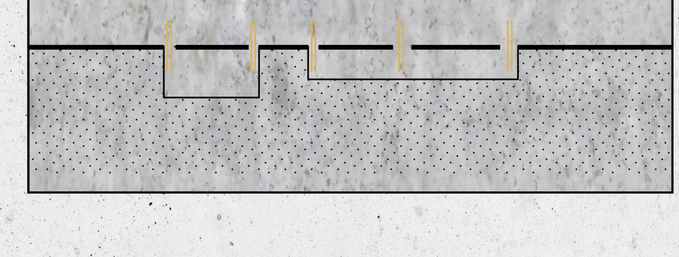

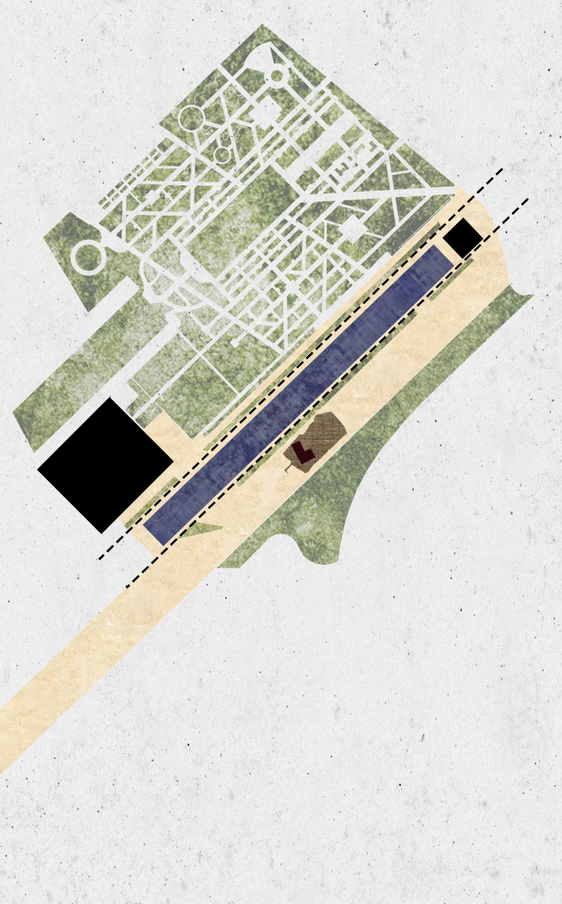

_Σύνολο του πάρκου χωρίζεται σε τρεις παράλληλες ζώνες.
_Σύνδεση επίγειας πορείας με κήπους του Κ.Π.Σ.Ν πραγματοποιείται μέσω αντίθεσης.
Κήποι Κ.Π.Σ.Ν. - άνετη τοπιακή περιπλάνηση, ως προς το βίωμα
Ζώνη σύνθεσης - γραμμική, αστική, "τσιμεντένια", "άβολη" πορεία με ευδιακριτη κατεύθυνση
Ζώνη του καναλιού - καθετη σύνδεση με καθαρτικό και διαχωριστικό ρόλο.

_Στόχος σύνθεσης- γραμμική επέκταση των αποτυπωμάτων της νεκρόπολης στην επίγεια πορεία της Εσπλανάδας
_Αίσθηση αστικού πάρκου χωρίς επιβλητικά στοιχεία μεγάλης κλίμακας

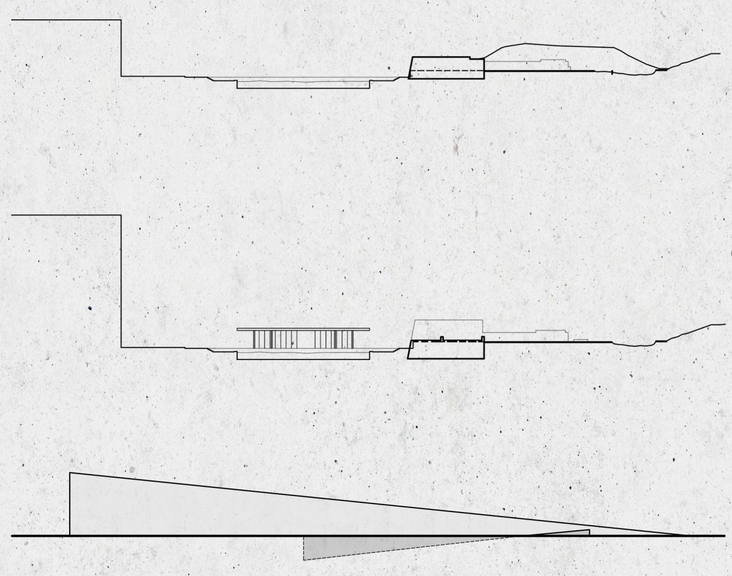

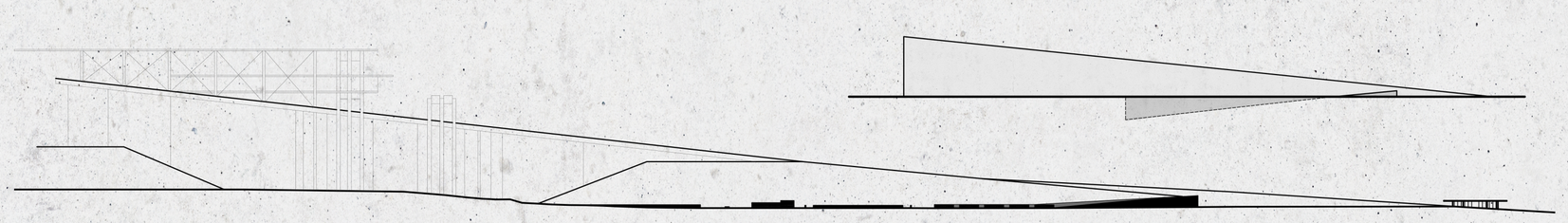

Ανάπτυξη σύνθεσης με αντιθετη κλίση με το Κ.Π.Σ.Ν.

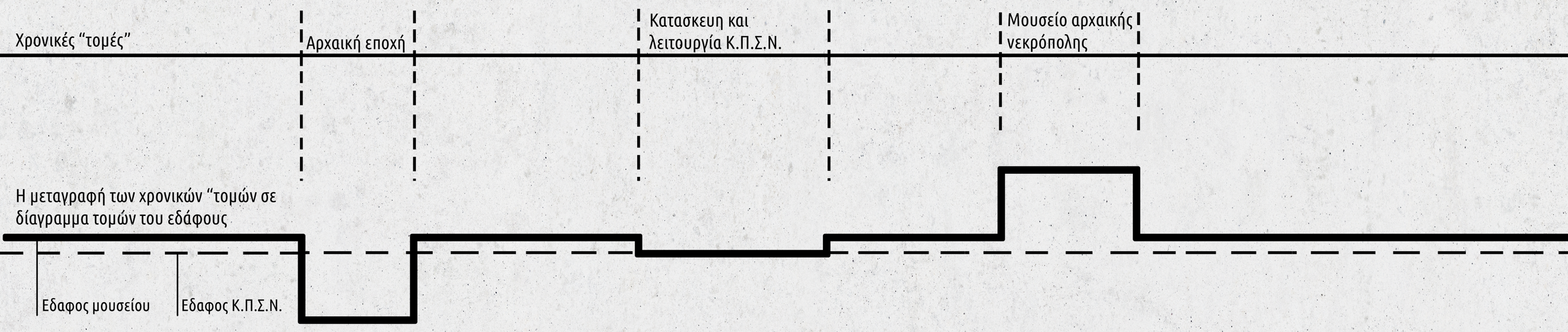

-1.50

-5.60

±0.00

_Σχέδιο γενικής διάταξης κλ. 1:500

Διαβάθμιση επιπέδων σε σχέση με γραμμή εδάφους

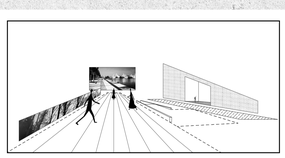

Φυγή και συνέχεια πορείας στην θάλασσα

Κάθετες συνδέσεις από και πρός το καναλί

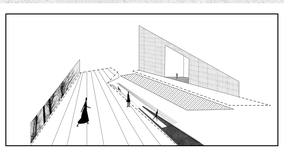

Κόμβος προσανατολισμού

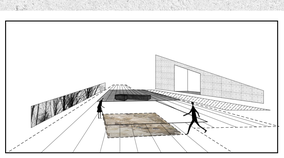

Αλληλουχία πλατωμάτων

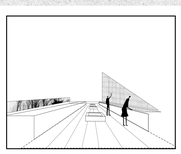

"Μπαλκόνι" στο Κ.Π.Σ.Ν.

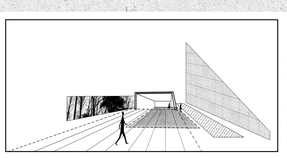

Υπόδειξη έναρξης μουσείου - σχέση με περιβάλλον

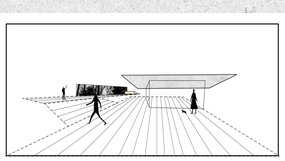

Έναρξη υπαίθριας πορείας -ενοποίηση "σκληρών" επιφανειών

_κατόψεις, τομές κλ. 1:250

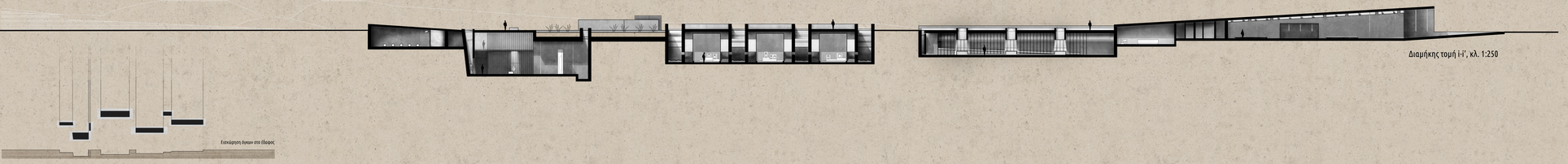

Διαμήκης τομή i-i', κλ. 1:250

Διαμήκης τομή ii-ii', κλ. 1:250

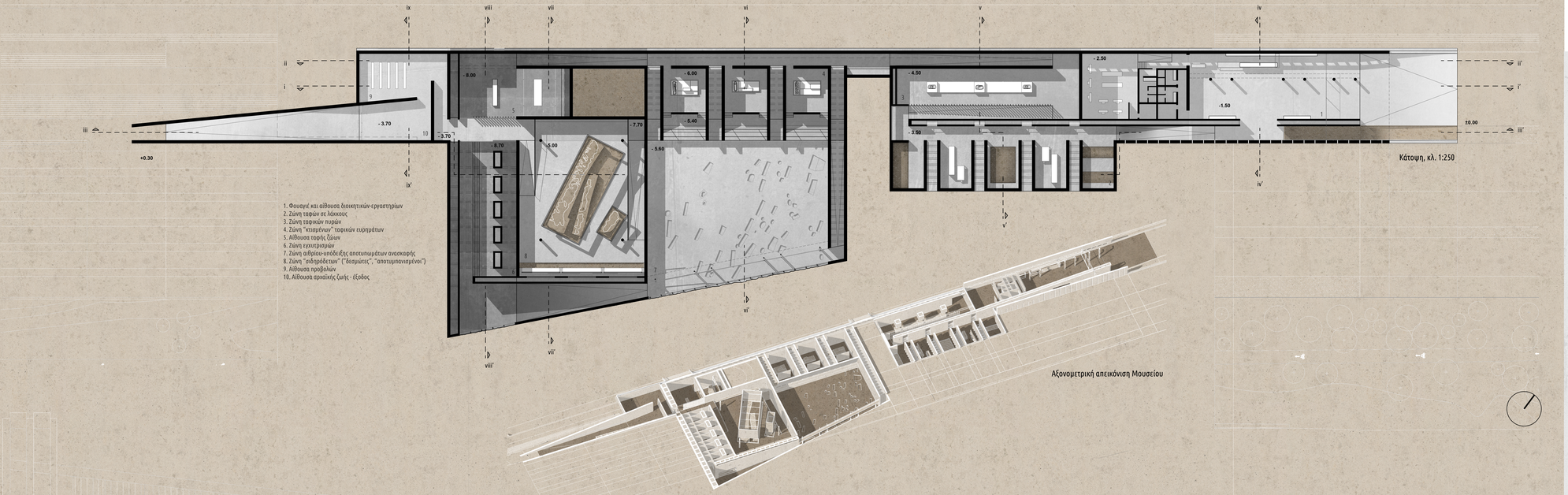

1. Φουαγιέ και αίθουσα διοικητικών-εργαστηρίων
2. Ζώνη ταφών σε λάκκους
3. Ζώνη ταφικών πυρών
4. Ζώνη "κτισμένων" ταφικών ευρημάτων
5. Αίθουσα ταφής ζώων
6. Ζώνη εγκιτησιρίων
7. Ζώνη αίθριου-υποδοχέων αποτυπωμάτων ανασκαφής
8. Ζώνη "ανδρολέτων" ("θεσμώτες", "αποτυπωσαμένοι")
9. Αίθουσα προβολών
10. Αίθουσα αρχαϊκής ζωής - έξοδος

Κάτοψη, κλ. 1:250

Αξονομετρική απεικόνιση Μουσείου

Διαμήκης τομή iii-iii', κλ. 1:250

Διατομεσιτής πάχους εκθετήριων συμπληρωματικών με άξονα γραμμή εδάφους (ΣΤΟΙΧΕΙΟΜΑΤΟΣ)

Εισκύφηση όγκων στο έδαφος

Πορεία ανασκάλισης στερεωτόμων με σταδιακή κατάβαση

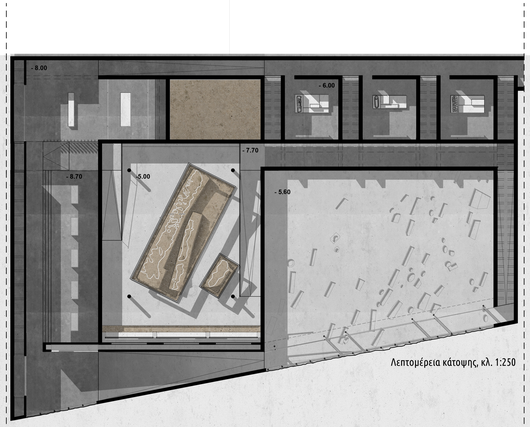

Λεπτομέρεια κάτοψης, κλ. 1:250

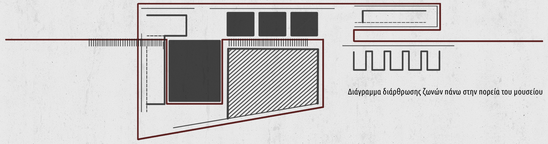

Διάγραμμα διάβρωσης ζωνών πάνω στην πορεία του μουσείου

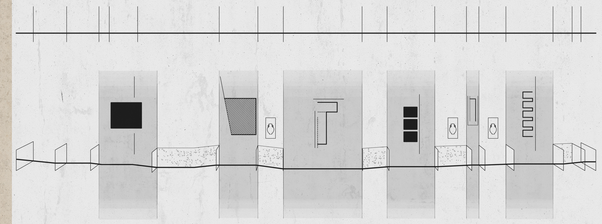

_Ανάπτυγμα πορείας του μουσείου-σχέσεις ζωνών με διάδρομο
_Διάδρομοι προετοιμασίας και κτερίσματα ως σημεία εναλλαγής ζωνών

Το μουσείο ως τόπος αποθήκευσης, φύλαξης και έκθεσης αξιόλογων έργων τέχνης έχει την καταγωγή του στις απαρχές της ιστορίας

Αυτή η οικειοποίηση των καλύτερων δημιουργημάτων ως θυσία στους νεκρούς ίσως να οφείλεται σε μια εγγενή αδυναμία του ανθρώπου να δει την δημιουργία του, την τέχνη του όχι μόνο με τους νεκρούς αλλά στο κέντρο της ζωής του.

Ενώ ότι καλύτερο δημιούργησε ο άνθρωπος γινόταν δώρο στον θάνατο και ένα είδος θριαμβικού μνημείου στον τόπο αυτό, με την μετέπειτα είσοδο του στο μουσείο επιστρέφει με κάποιο τρόπο στην ζωή αλλά λίγο πιο πέρα, στις παρυφές της.

Υπερτόπος: Δύο αρχιτεκτονικές μελέτες, Παπούλιας Χρήστος , Αθήνα 1999

_Είσοδος Μουσείου-Φουαγιέ

Προοπτική τομή iv-iv', κλ. 1:100

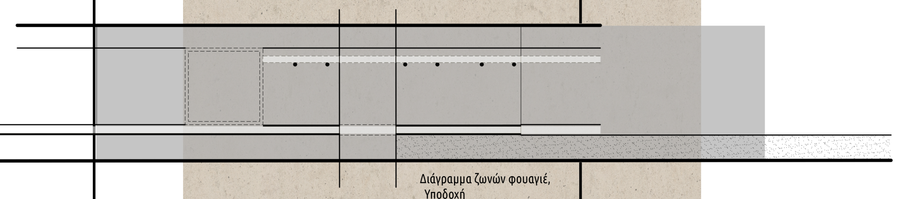

Διάγραμμα ζωνών φουαγιέ,
_Υποδοχή
_Κίνησης
_Είσοδος έκθεσης

_ Μικρή κατάβαση ως το επίπεδο του καναλιού
_ Διαχωρισμός σε τρείς ζώνες λειτουργιών σηματοδοτούμενες από φεγγίτες
_ Έναρξη εισχώρησης ογκοπλασίας μουσείου στο έδαφος

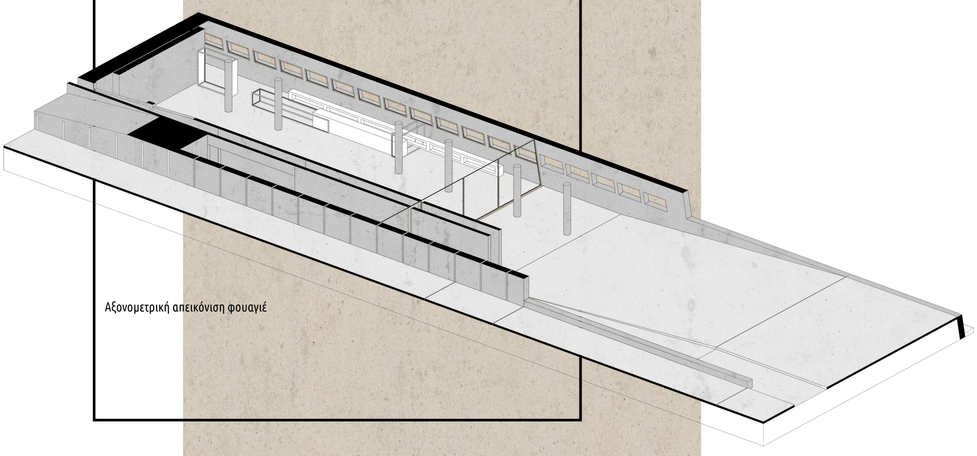

Αξονομετρική απεικόνιση φουαγιέ

_Ζώνη ταφών σε λάκκους

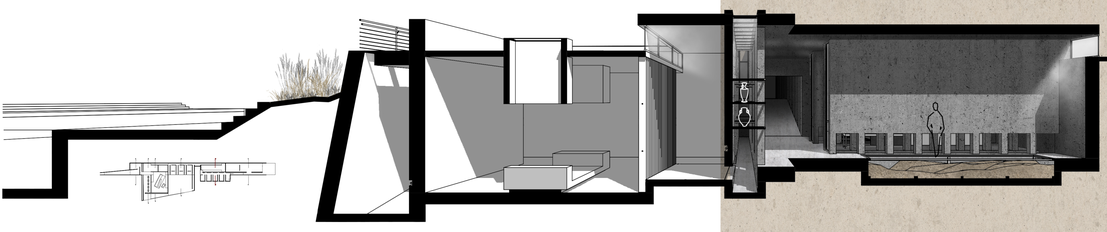

Προοπτική τομή v-v', κλ. 1:100

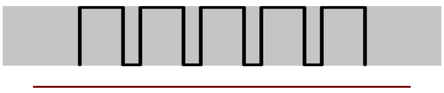

Σχέση αιθουσών με τον διάδρομο

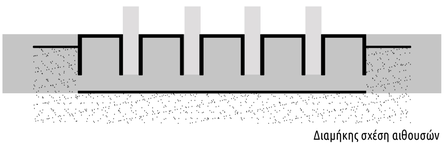

Διαμήκης σχέση αιθουσών

_ Ζώνη εκθεμάτων με έμμεση σχέση με εξωτερικό περιβάλλον
_ Επανατοποθέτηση εκθεμάτων στο σημείο εύρεσης τους
_ Πολλαπλασιασμός αρχιτεκτεκτονικού στοιχείου, συμβολισμός πληθώρας συγκεκριμένων ευρημάτων
_ Υπόδειξη ενιαίας ζώνης πέντε αιθουσών σε διαμήκη τομή
_ Κίνηση σε σχέση με έκθεμα ποικίλει ανάλογα με την θέση του εκθέματος

Ουσιαστικά θα ξαναέφερνα τα αρχαϊκά ευρήματα στην θέση που είχαν ενταφιαστεί… και βρέθηκαν από τους αρχαιολόγους μέσα σ' ένα σκάμμα. Πρότεινα λοιπόν ένα μουσείο χωρίς όψεις, ένα υπόγειο. Αλλά ταυτόχρονα μια κρύπτη που θα μπορούσε να περισώσει την αλήθεια.
Χ.Π.

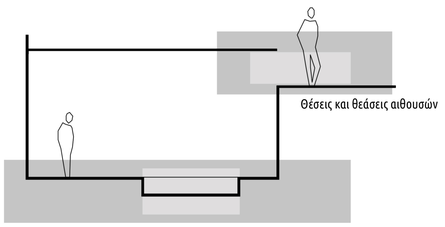

Θέσεις και θεάσεις αιθουσών

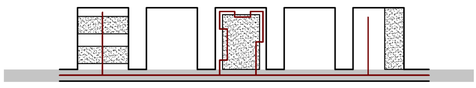

Διάγραμμα κίνησης

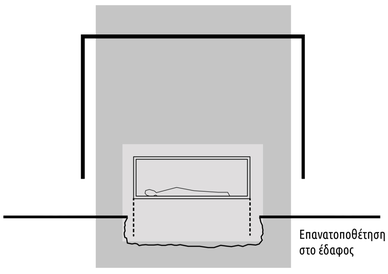

Επανατοποθέτηση εκθέματος στο έδαφος

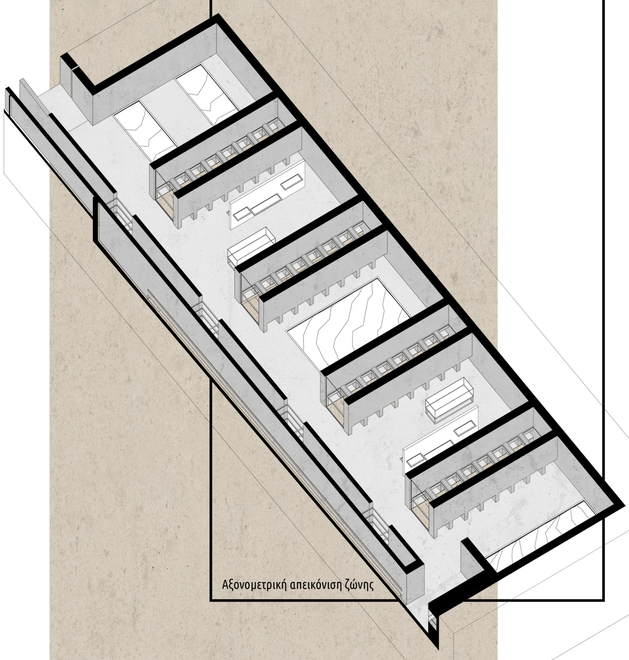

Αξονομετρική απεικόνιση ζώνης

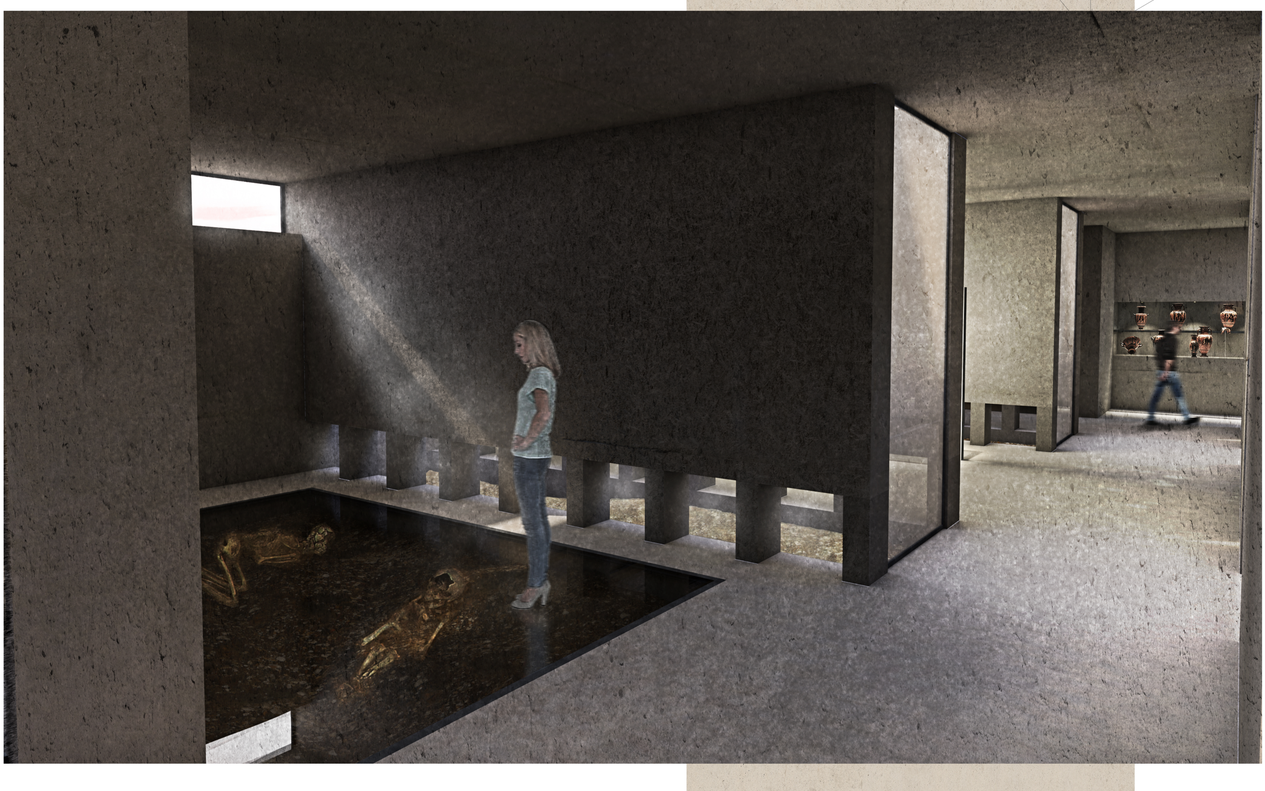

Προοπτική τομή v-v', κλ. 1:100

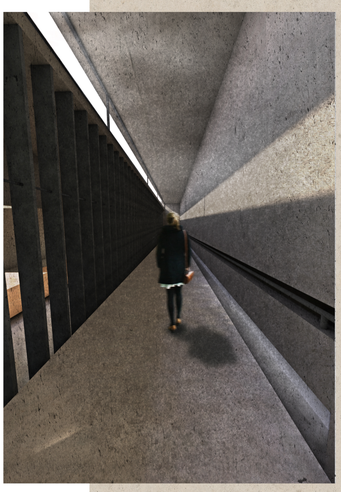

Σχέση αίθουσας με τον διάδρομο

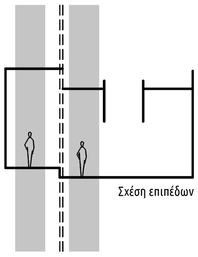

Σχέση επιπέδων

_Κεντρική τοποθέτηση εκθέματος
_Κάθετη υπόδειξη ταφικών πυρών μέσω του φωτός (φωτιά και ξύλινο έπιπλο)
_Περιμετρική κίνηση
_Διαχωρισμός διαδρόμου μέσω οπτικού φίλτρου

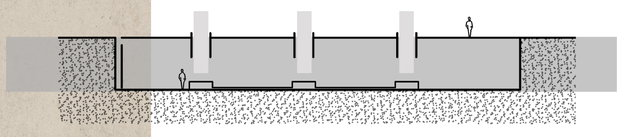

Κάθετη εισχώρηση φωτός

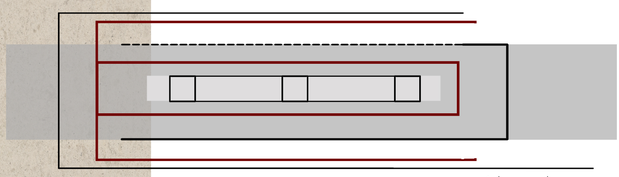

Διάγραμμα κίνησης

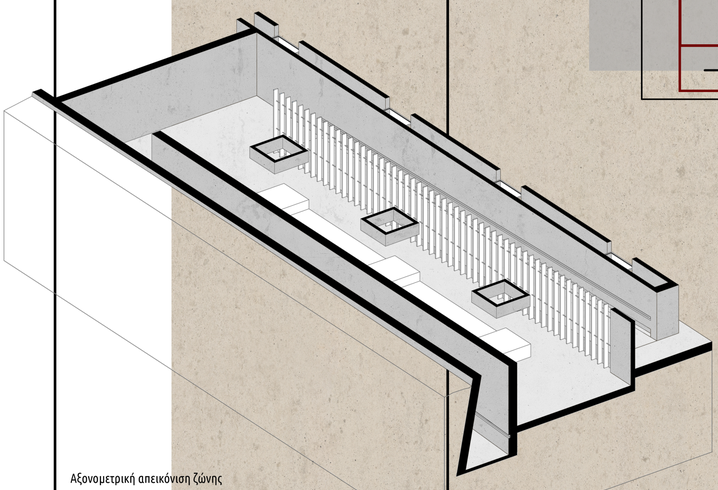

Αξονομετρική απεικόνιση ζώνης

Η συλλογή αυτή του νεκρού, που είναι και το μοναδικό πράγμα που θα απομείνει μαζί με τα οστά, καθαγιάζει στην συνείδηση του "νεαρού" ανθρώπου την αφθαρσία της προσδοκώμενης αιώνιας ύπαρξης με την ύψιστη παρέμβαση του ανθρώπου που αποτελεί η καλλιτεχνική δημιουργία. Χ.Π.

_Ζώνη “κτισμένων” ταφικών ευρημάτων

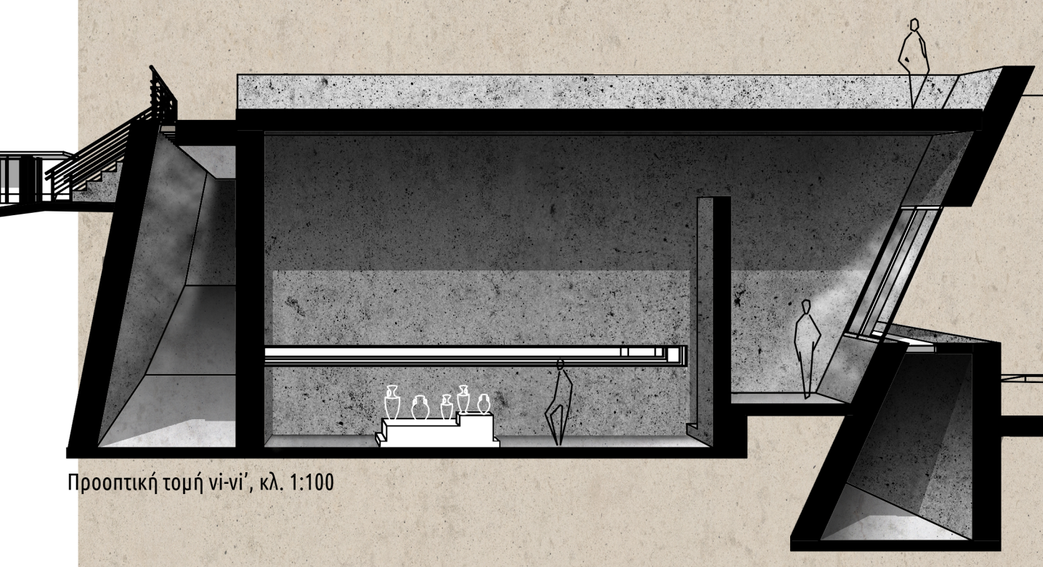

Προοπτική τομή vi-vi’, κλ. 1:100

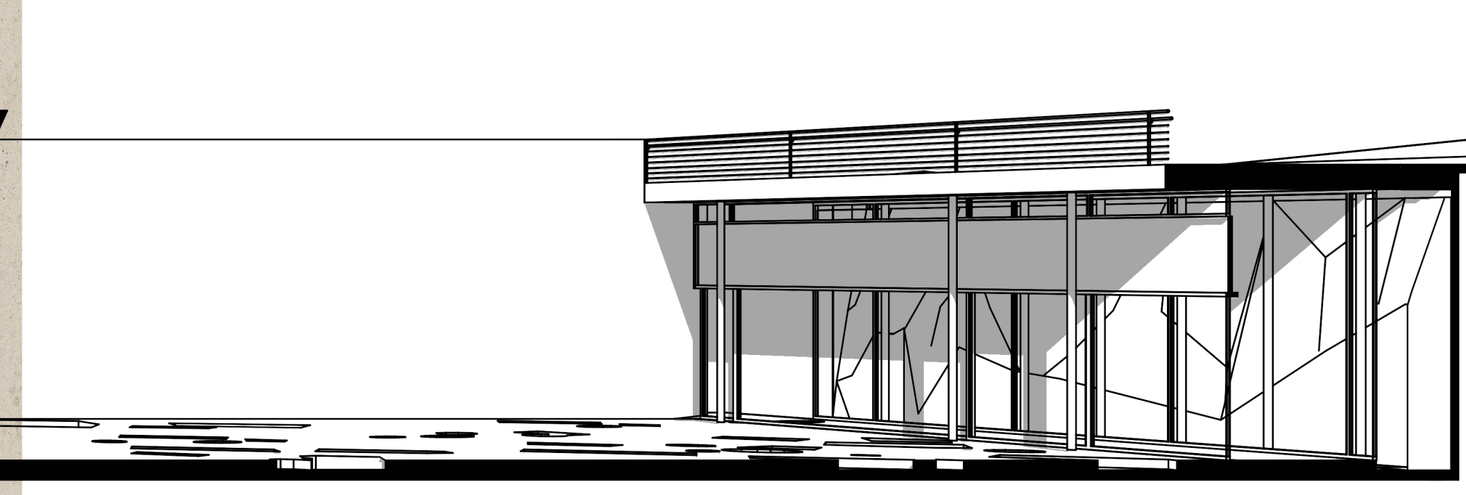

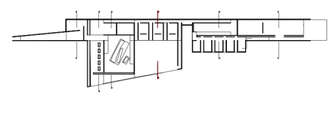

Σχέση αίθουσας με τον διάδρομο

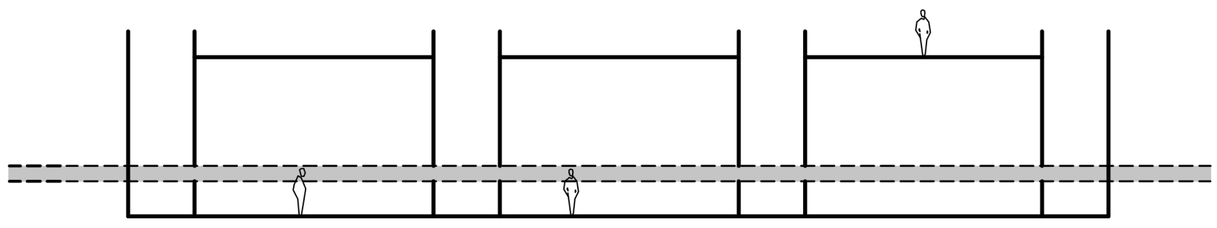

Διαμήκης οπτική σχέση αιθουσών

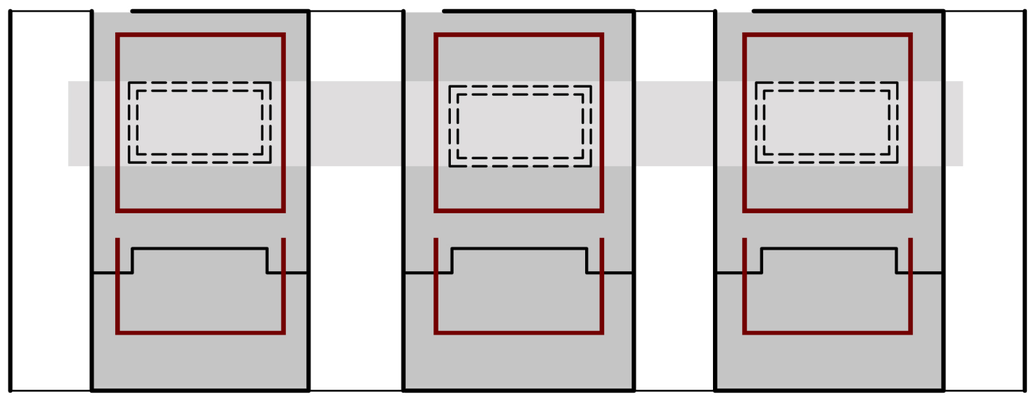

Διάγραμμα κίνησης

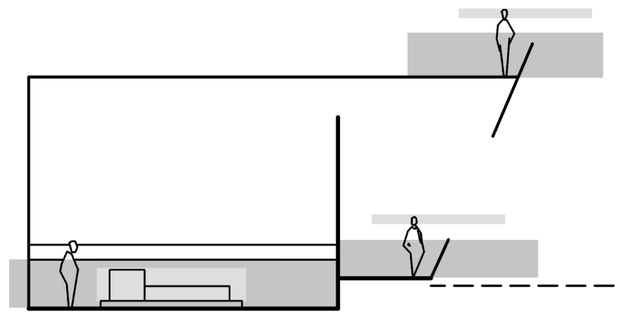

Θέσεις και θεάσεις αίθουσας

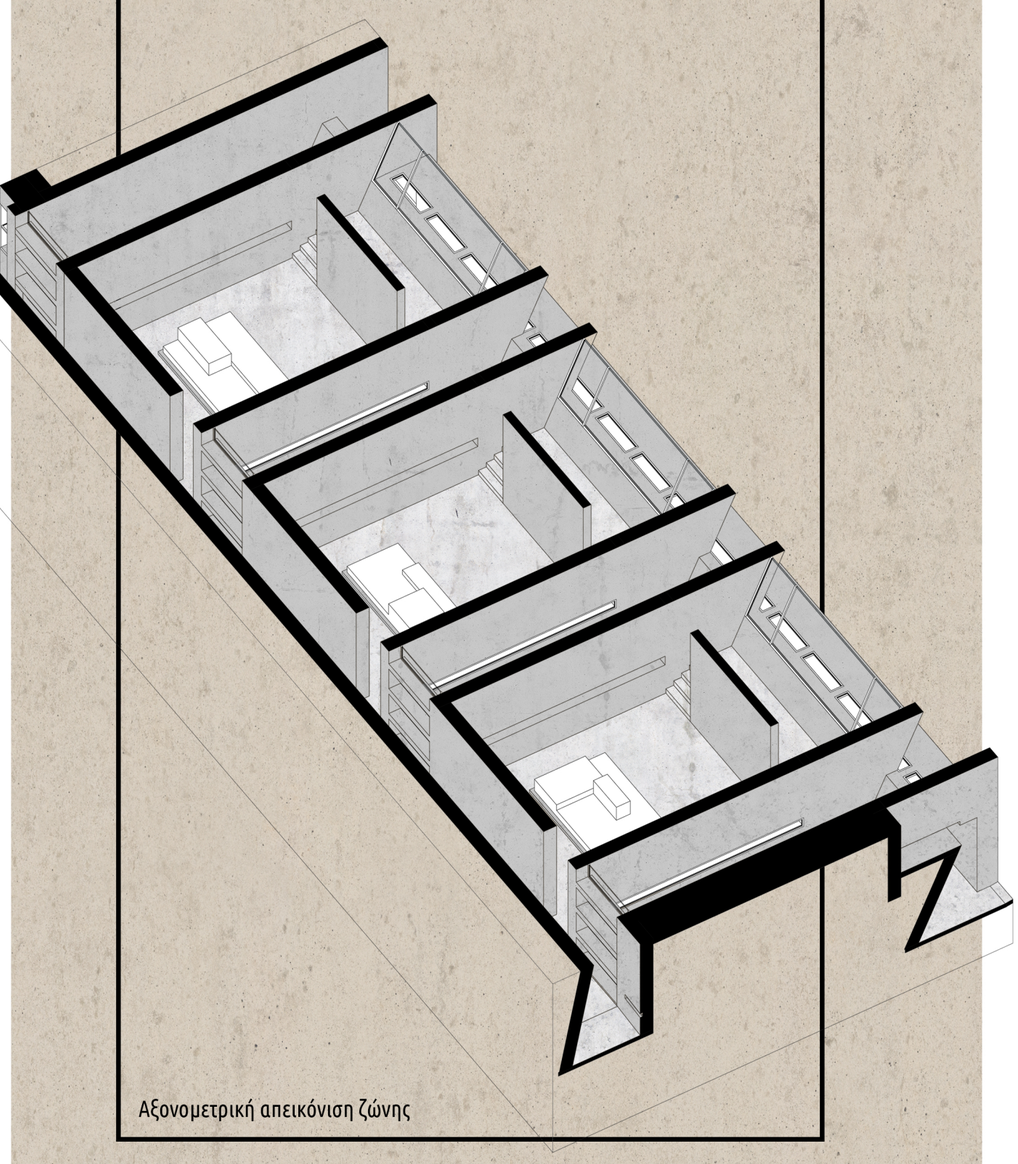

Αξονομετρική απεικόνιση ζώνης

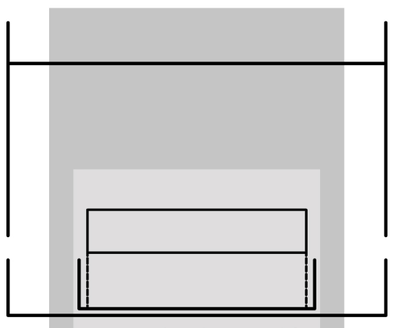

Περιμετρικό “χτίσιμο” επίπλου

_Επανάληψη περίκλειστου αρχιτεκτονικού στοιχείου - συμβολισμός “κτισμένων” ταφών
_Δευτερεύουσα ζώνη αίθουσας - πρώτη οπτική επαφή με αίθριο (ανάπαυλα)
_Μέγεθος επίπλου οριζεται από μέγεθος του αντίστοιχου τάφου

Τα κτερίσματα στον τάφο ή στην κρύπτη νομίζω ότι αποτελούν την αρχική χειρονομία εγκατάστασης πολύτιμων αγαθών σ' ένα τόπο απρόσιτο, θεσμικά περιχαραγμένο και απαγορευμένο, έξω από τον οποίο το αντικείμενο δεν θα ξαναεμφανιστεί. Ο εναποθέτων το αντικείμενο γνωρίζει ότι ποτέ πια δεν θα επανοικειοποιηθεί, καθ' ότι το αντικείμενο από αυτή την στιγμή και μετά συντροφεύει τον νεκρό. Χ.Π.

_Ζώνη εγχυτρισμών

Προοπτική τομή viii-viii', κλ. 1:100

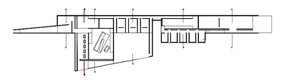

_ Τοποθέτηση εκθέματος αλόγου με κάθετη σύνδεση με φύση - αποστασιοποίηση από θεατή
_ Οπτικός διαχωρισμός αιθουσών με μεταλλικό φίλτρο και διαφορετικό επίπεδο
_ Αιώρηση εκθέματος - συμβολισμός αθωότητας και εγγύς σχέσης με γραμμή εδάφους- ζωής
_ Υπόδειξη εκθέματων με φυσικό κάθετο φωτισμό - πηγή φωτισμού ζώνης
_ Χρήση τριών διαφορετικών θέσεων θέασης (δύο επίπεδα, καθιστή)
_ Διακοπή οπτικής φυγής μέσω σφηνοειδούς διαδρόμου (αίσθηση ανακάλυψης)
_ Χωμάτινος τοίχος - συμβολική κάθετη σχέση με "φρύδι"

Η απόλυτη σχέση του θεατή με το έργο, η οποία προσδιορίζεται αρχιτεκτονικά από την καθαρότητα της σχέσης πάτωμα/ τοίχος, συχνά παραμερίζεται ως άγονη ή μένει ημιτελής σαν να μη υπήρχε ήδη αρκετό υλικό σε αυ΄τη την σχέση πατώματος, τοίχου, φωτός για να πλαστεί ένας τόπος μουσείου. Χ.Π.

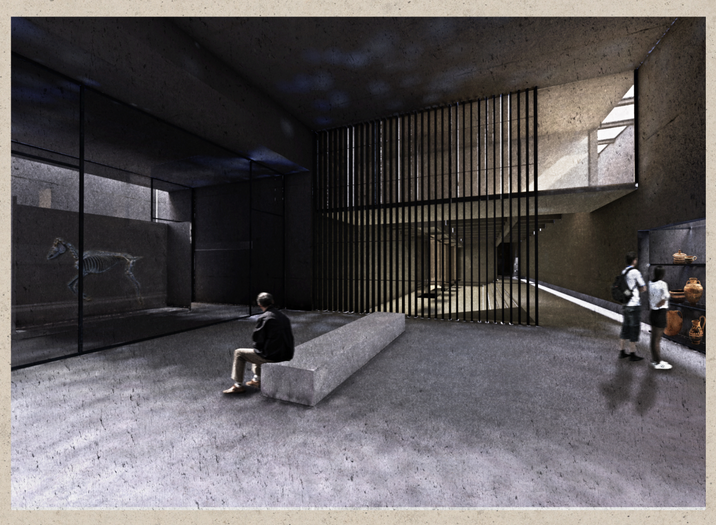

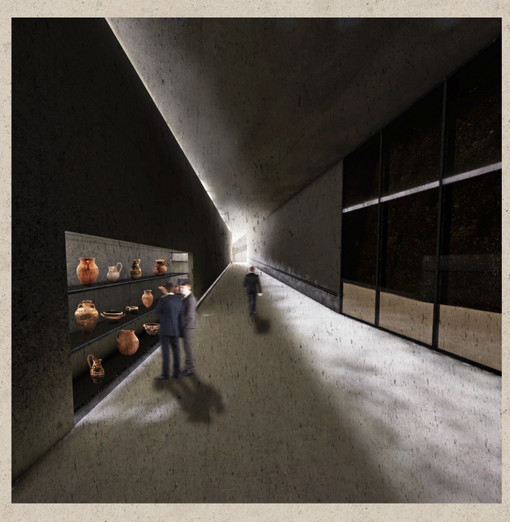

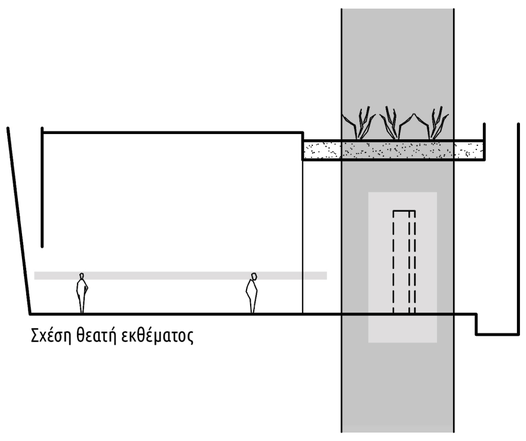

Σχέση θεατή εκθέματος

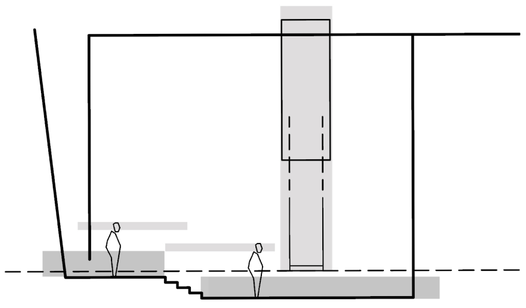

Σχέση θεατή εκθέματος

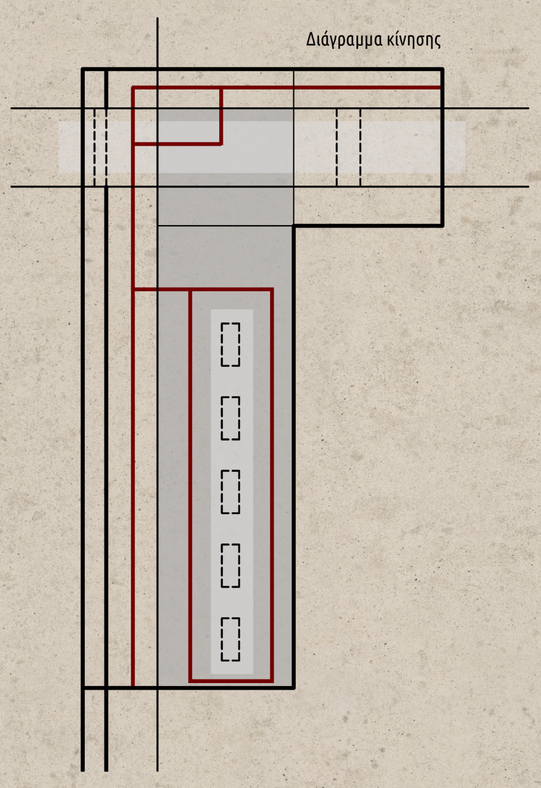

Διάγραμμα κίνησης

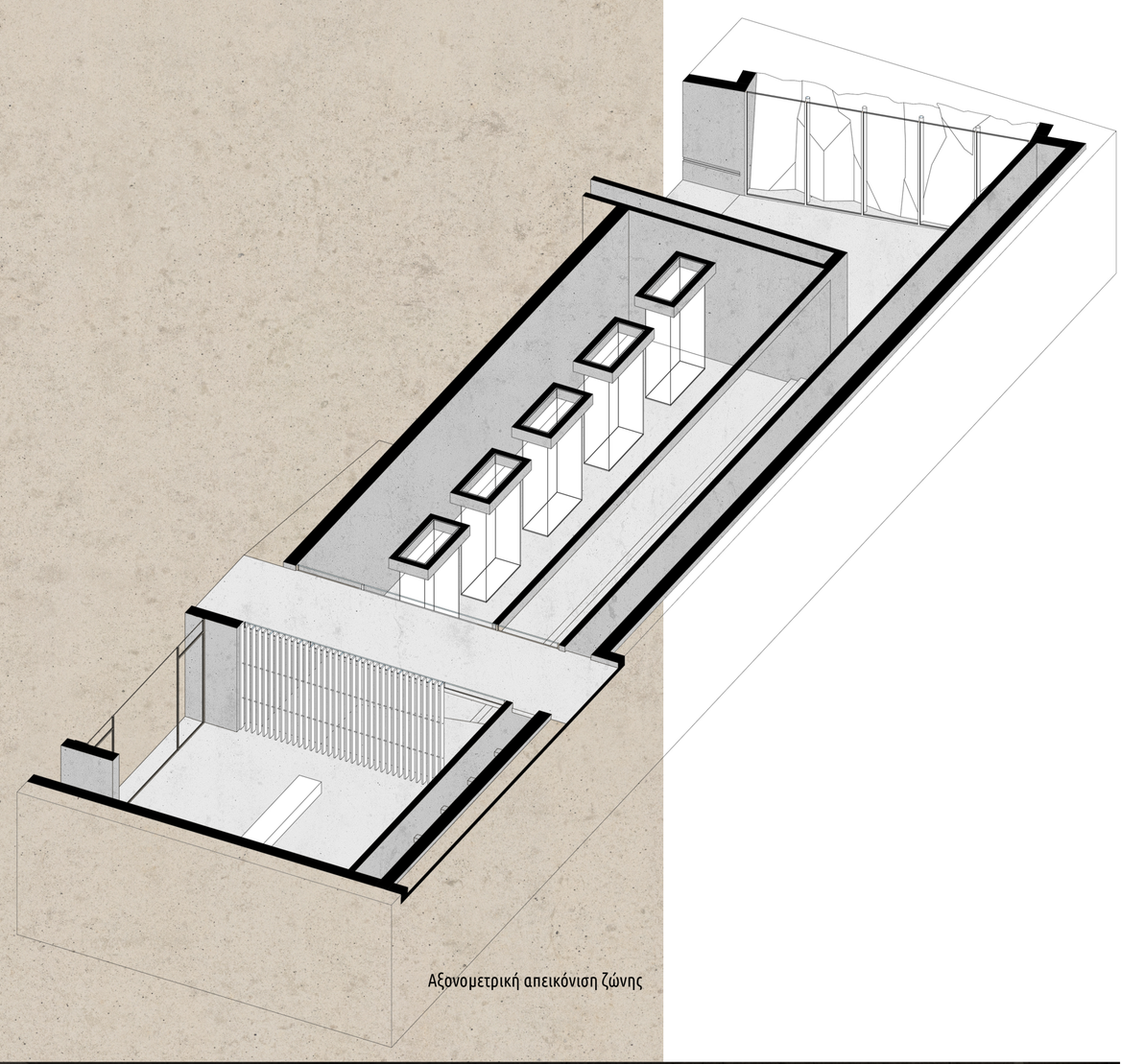

Αξονομετρική απεικόνιση ζώνης

_Ζώνη αιθρίου-υπόδειξης αποτυπωμάτων ανασκαφής

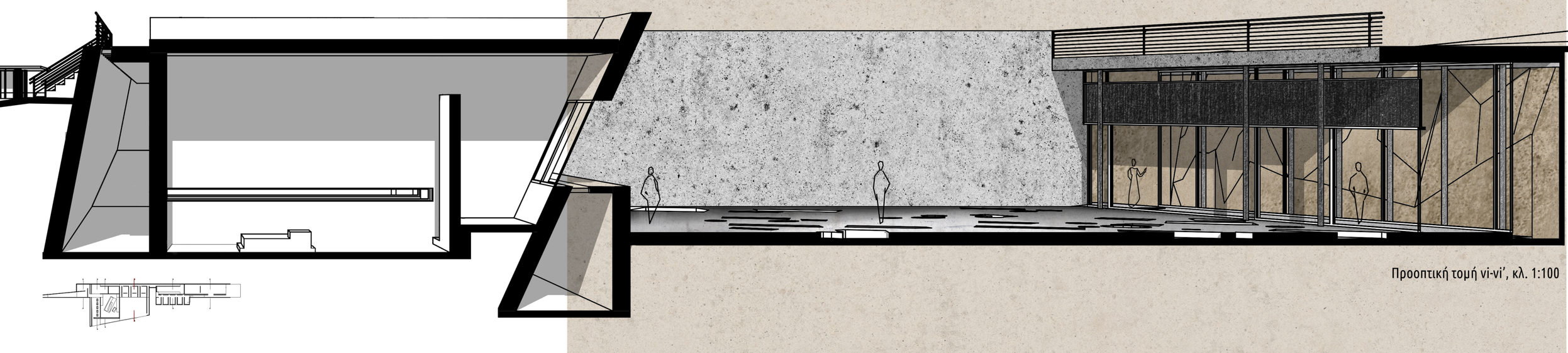

Προοπτική τομή vi-vi', κλ. 1:100

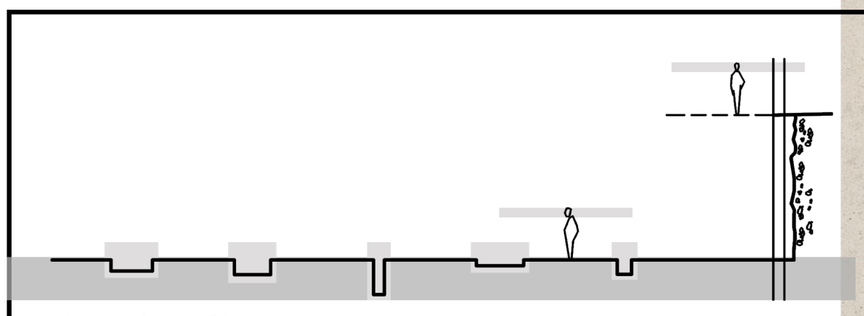

Θέσεις και θεάσεις ζώνης

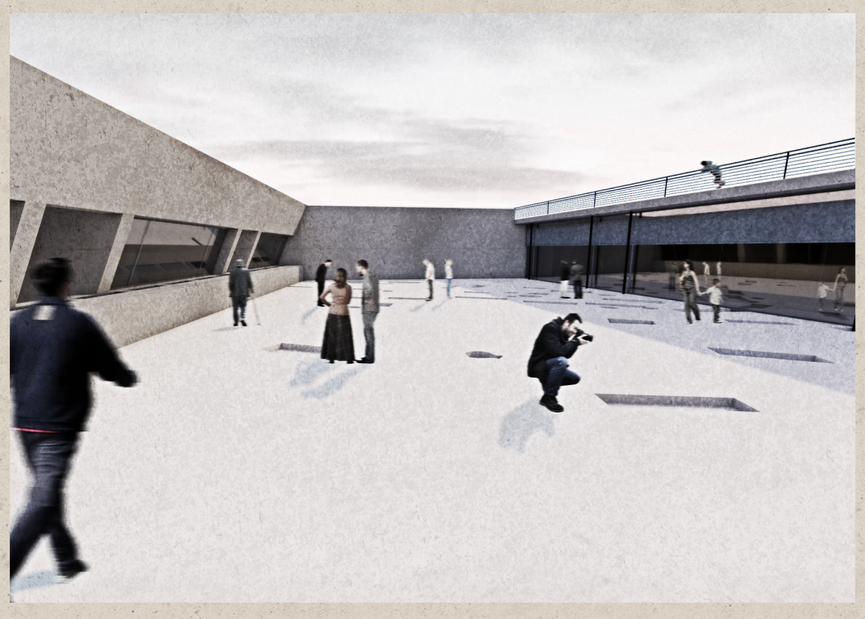

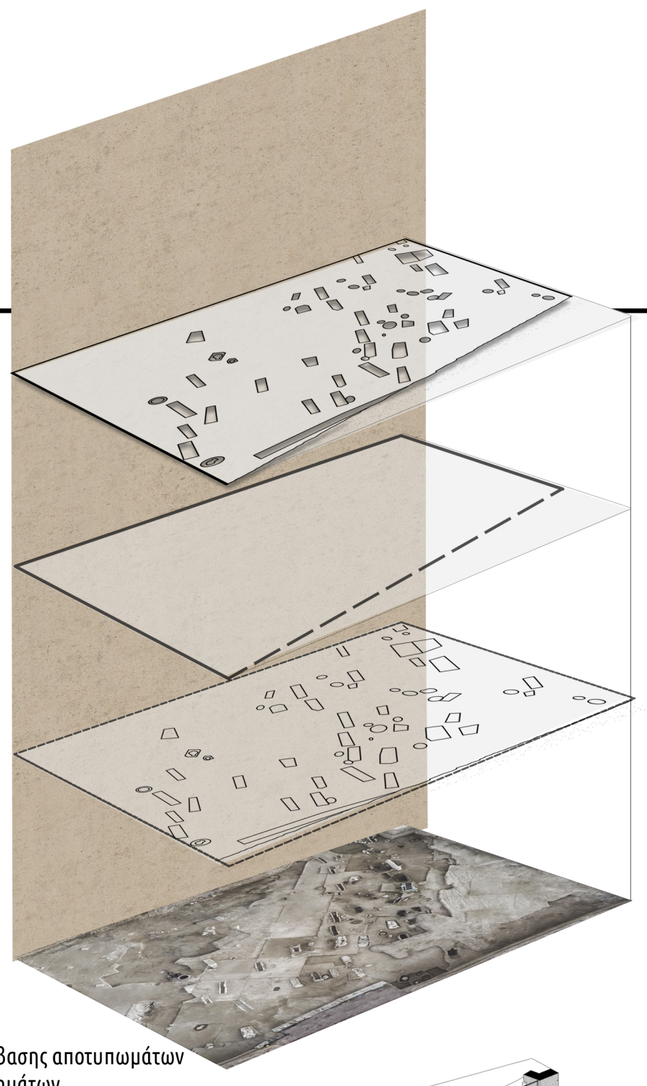

Έκρηξη μετάβασης αποτυπωμάτων ταφικών ευρημάτων

_Επανασχεδίαση αποτυπώματων ευρυμάτων ανασκαφής ως δάπεδο αιθρίου σε ενεστώτα χρόνο
_Κατάληξη πορείας στο σημείο προέλευσης ευρημάτων
_Ανάπλαυλα και ηρεμία πριν το βάναυσο έκθεμα
_Σχέση με την επίγεια πορεία και το πλάτωμα σηματοδότησης των "δεσμωτών"
_ Υπόδειξη ορίων ανασκαφής (όριο μουσείου)

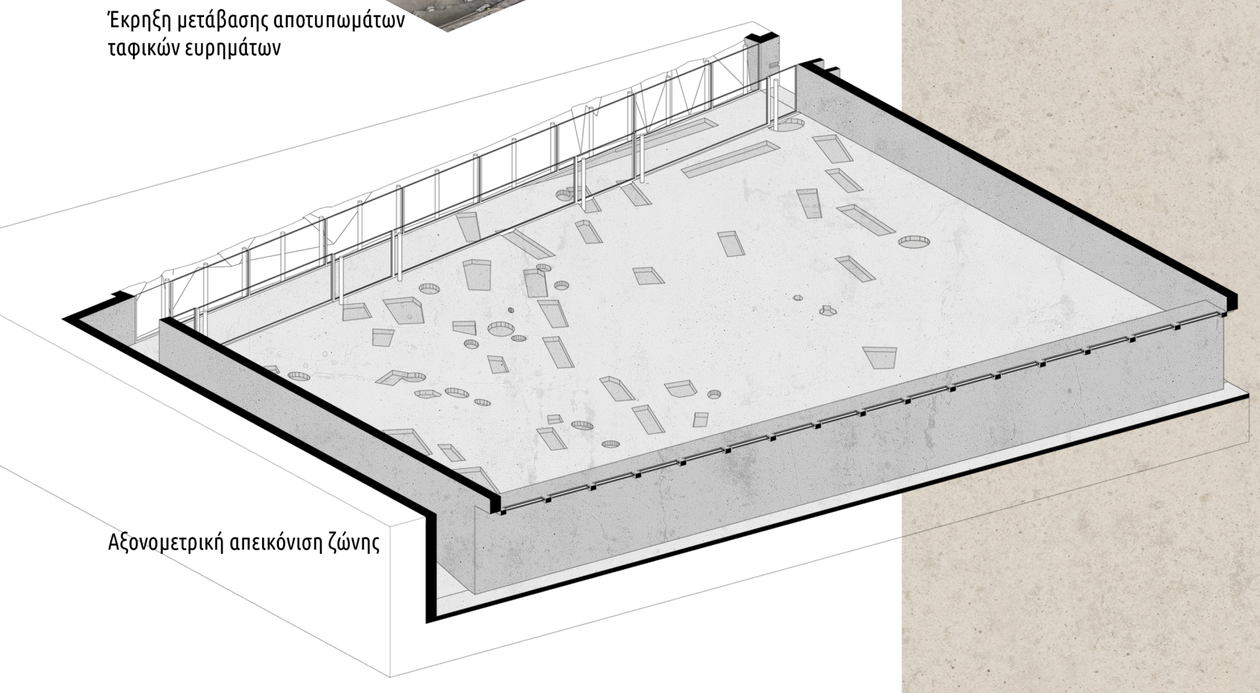

Αξονομετρική απεικόνιση ζώνης

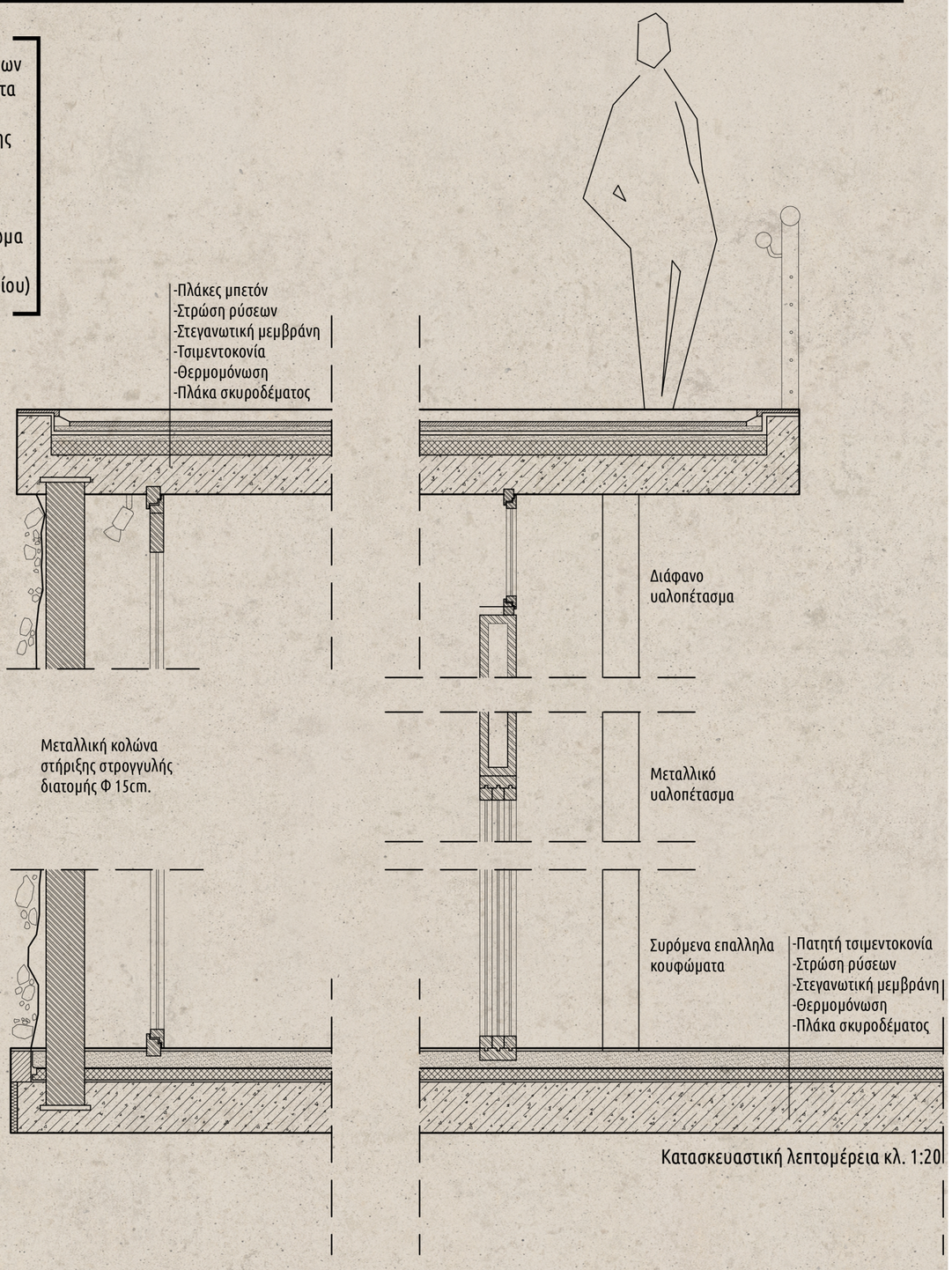

Κατασκευαστική λεπτομέρεια κλ. 1:20

_Ζώνη “σιδηρόδετων” (”δεσμώτες”, “αποτυμπανισμένοι”)

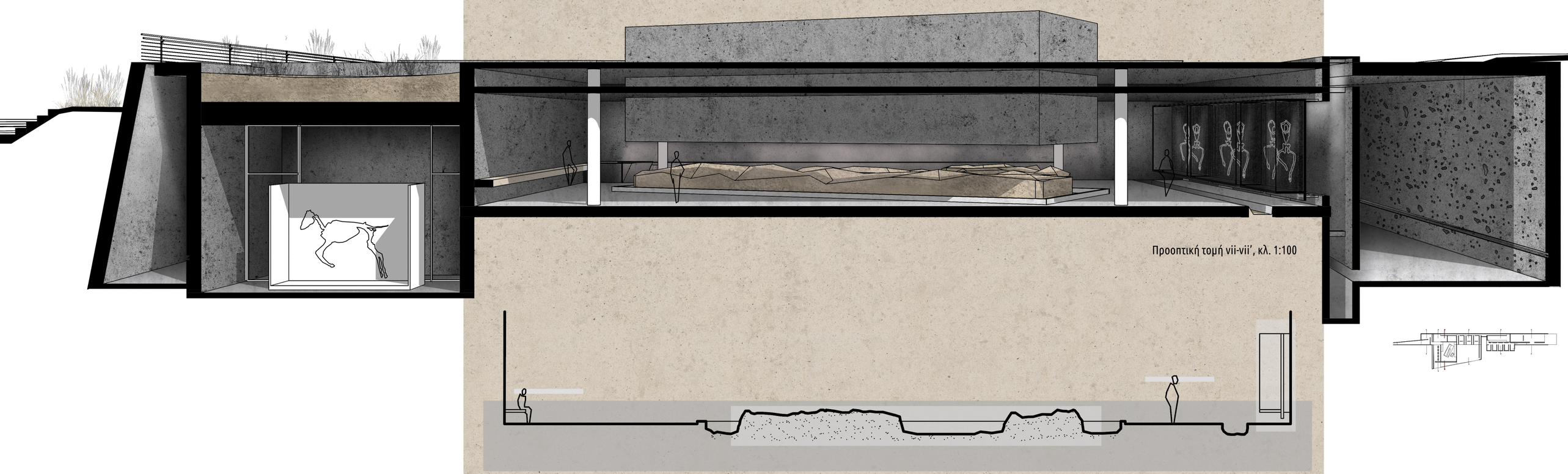

Προοπτική τομή vii-vii’, κλ. 1:100

Θέσεις και θεάσεις ζώνης

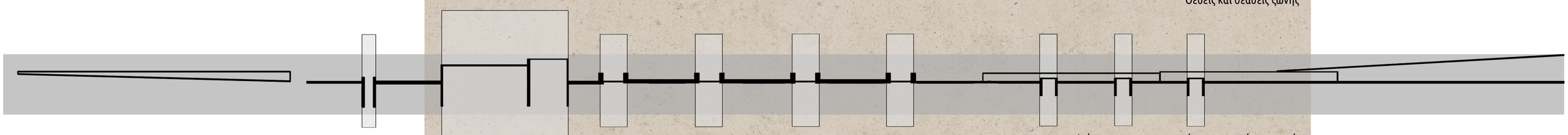

Διάγραμματα αποτυπωμάτων στην επίγεια πορεία

_Διάρθρωση αίθουσας-μουσείου βάσει πραγματικής θέσης εκθέματος “δεσμωτών”
_Συμφωνία γεωμετρίας φρεατίων με αυτής των πάγκων
_Επαναφορά ευρήματος αποτυμπανισμένων σε όρθια θέση (θανάτωσης)
_Αντιπαράθεση εκθεμάτων (1915-2015)
_Σηματοδότηση ευρήματος “δεσμωτών” στην επίγεια πορεία με το πιο διακριτό αποτύπωμα - υπόδειξη πλατώματος
_Αντιπαραβολή θεατή-εκθέματος σε όρθια και καθιστή θέση

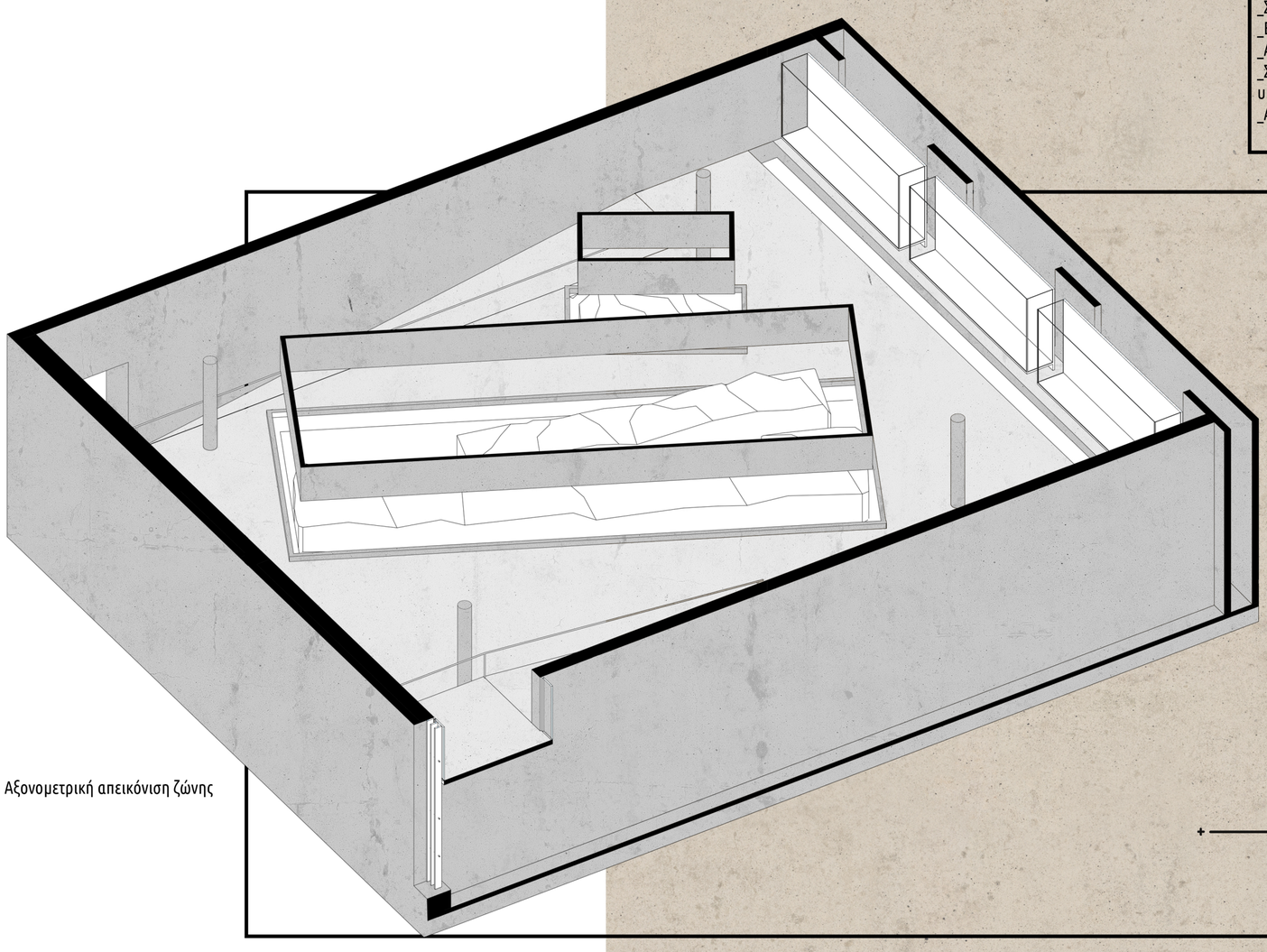

Αξονομετρική απεικόνιση ζώνης

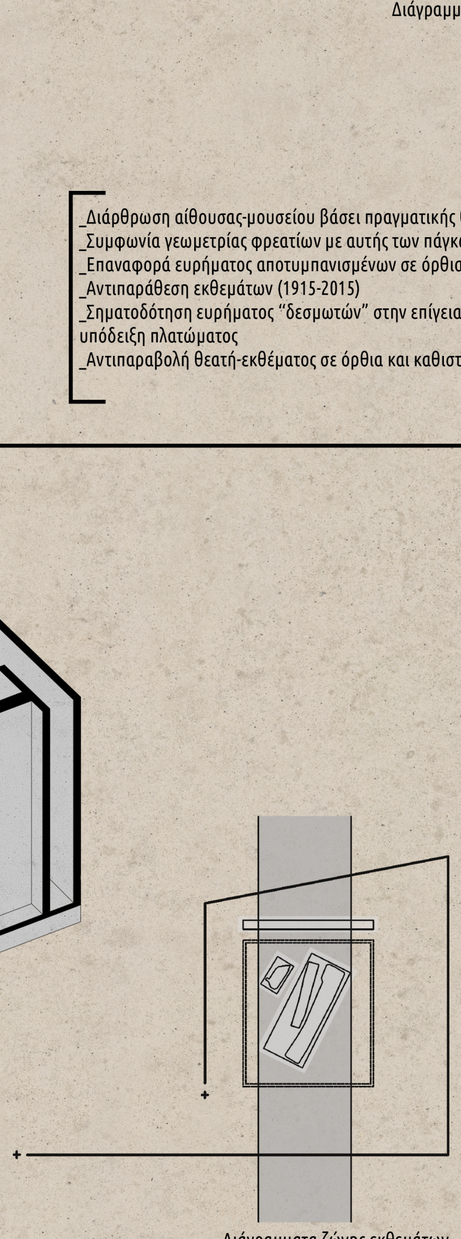

Διάγραμματα ζώνης εκθεμάτων

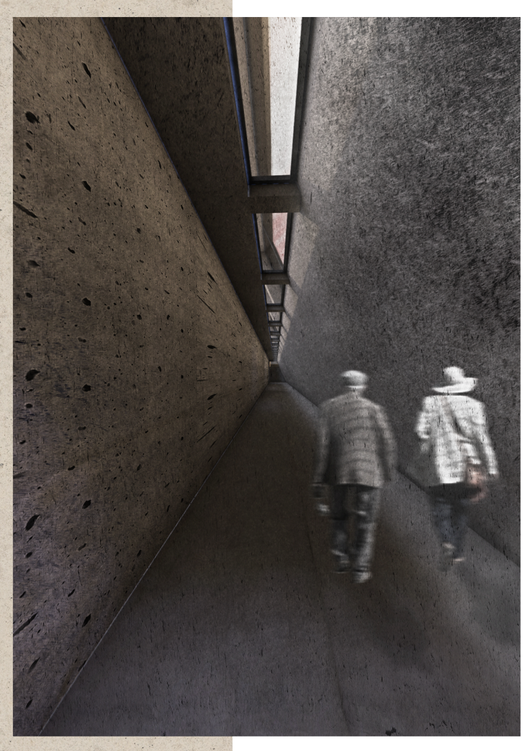

_Ζώνη εξόδου - αρχαϊκής ζωής

Προοπτική τομή ix-ix', κλ. 1:100

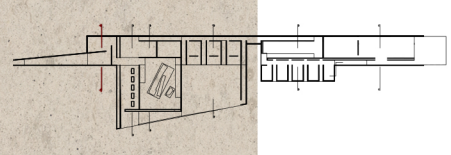

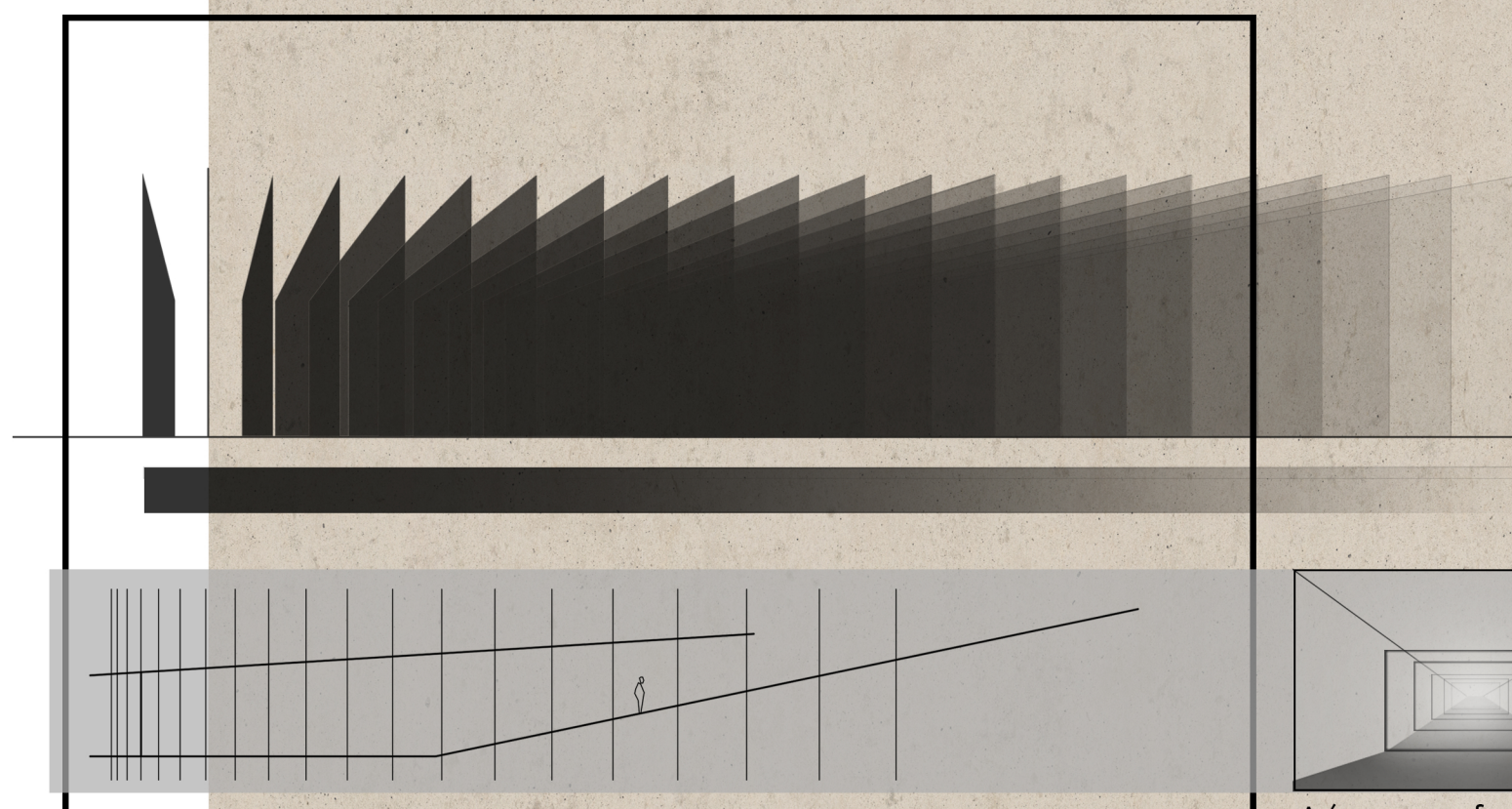

Διάγραμμα σταδιακής έντασης φωτισμού πορείας - Φυγή στο φως

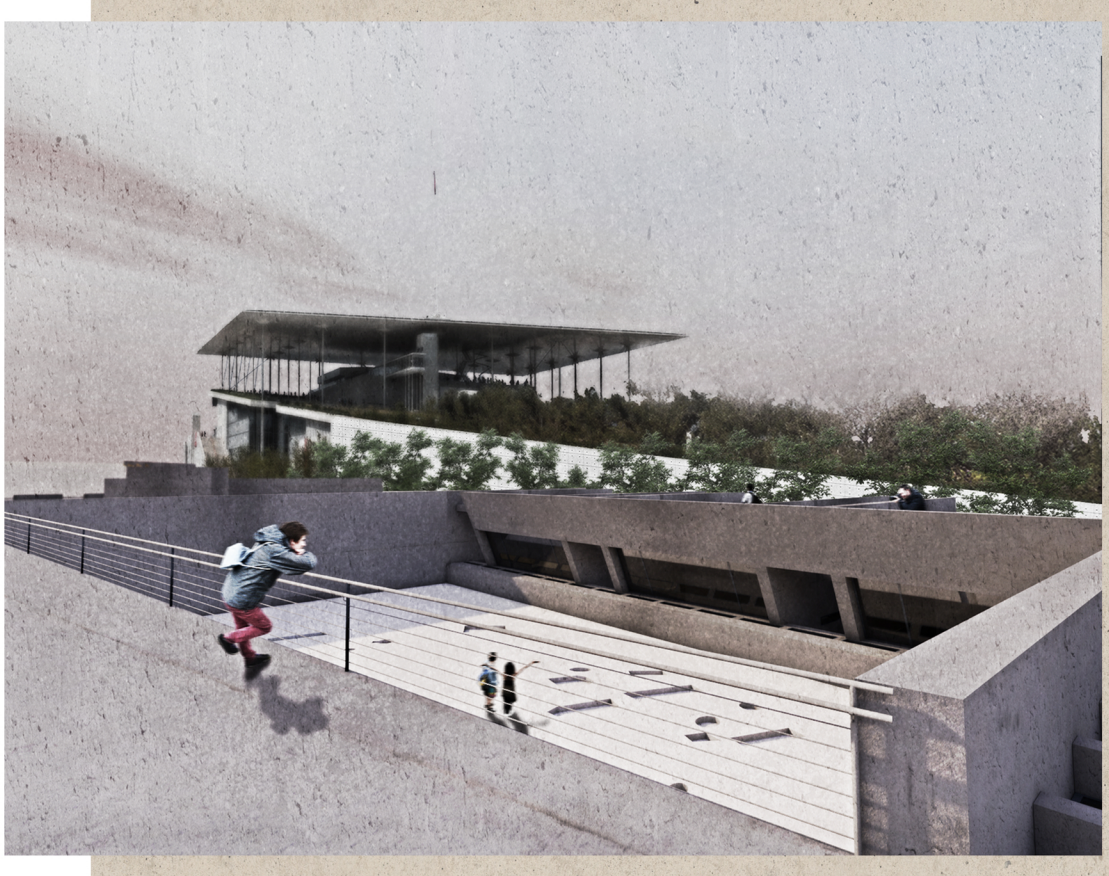

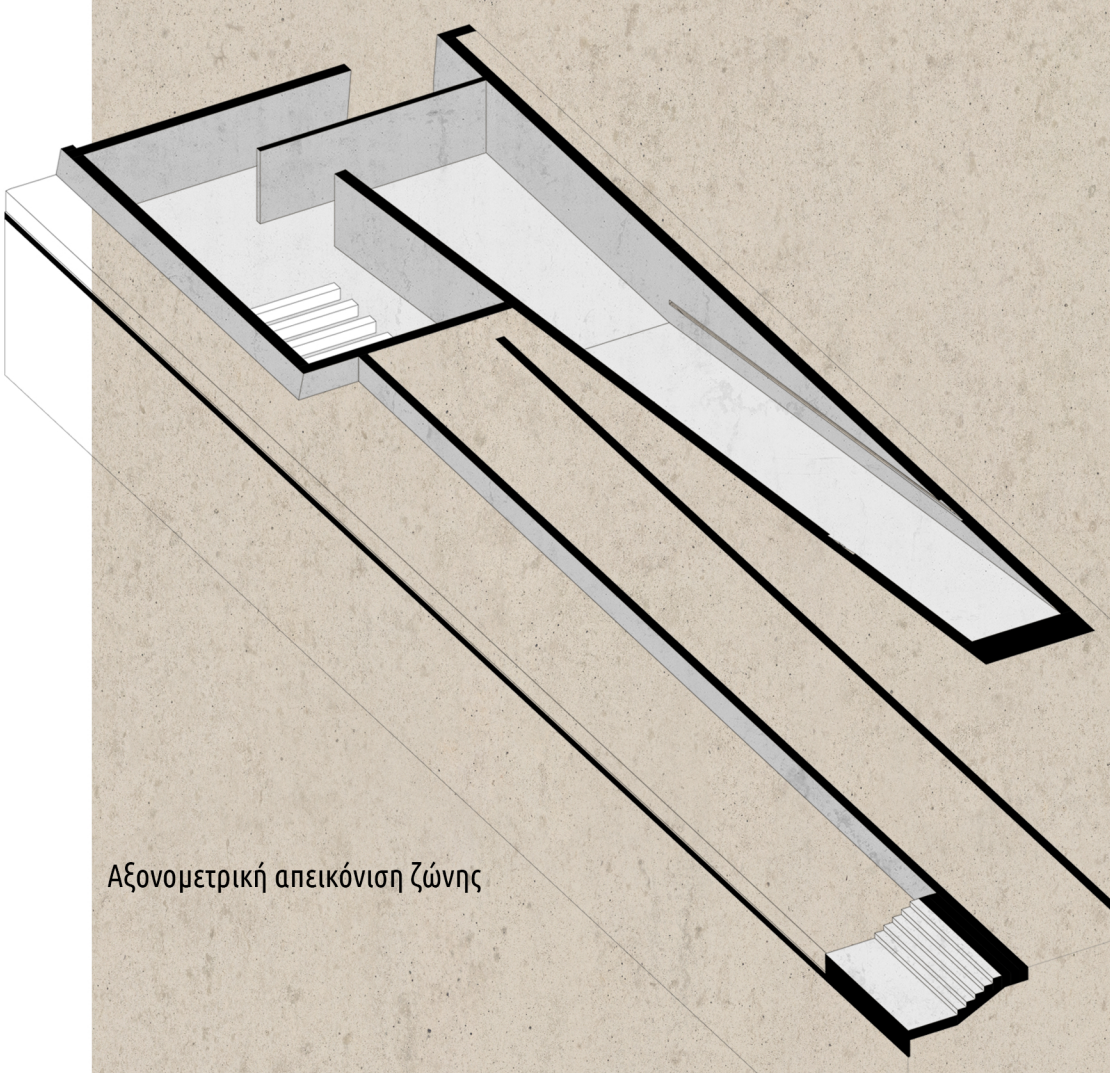

Αξονομετρική απεικόνιση ζώνης

_Ανακεφαλαίωση πληροφοριών μουσείου-ανασκαφής (ψηφιακής μορφής)
_Αίθουσα συμπερασμάτων από τα ευρήματα για την ζωή στην αρχαϊκή εποχή
_Έξοδος - επαναφορά θεατή στην "ζωή"

Για να διατηρήσουν μέσα στην αιωνιότητα του θανάτου κάτι από την άφθαρτη ουσία της ζωής, οι άνθρωποι από νωρίς σκέφτηκαν να θάβουν μαζί με το νεκρό ότι πιο πολύτιμο χαρακτηριστικό είχε. Χ.Π.

